

4. LES DONES DE TERRASSA I L'ÚS DEL TEMPS: PERCEPCIONS, EXPERIÈNCIES I DEMANDES

Aquest capítol està dedicat a l'anàlisi de les entrevistes en profunditat fetes a les dones dels tres barris terrassencs objecte d'estudi. Concretament a trenta dones (deu a cada barri) de 25 a 50 anys i de diferents perfils sociodemogràfics, tal i com s'explica més detalladament a l'apartat de metodologia del capítol 1. La realització del treball de camp en tres barris amb característiques diferenciades ens permet comptar amb perfils força variats a l'hora d'abordar l'anàlisi de les entrevistes que s'exposa en aquest capítol. L'anàlisi dels continguts de les entrevistes es fa de manera conjunta, entenent que el conjunt de les entrevistes representen la diversitat de dones del conjunt de la ciutat.

Les entrevistes recorren la jornada quotidiana d'aquestes dones a través del temps dedicat al treball productiu, al treball domèstic i de cura, al transport, al temps lliure, i a la vivència del temps nocturn. A partir d'aquestes experiències personals podem veure quins són els aspectes de l'ús del temps que les dones viuen positivament o negativament, els desajustaments o les contradiccions entre les seves experiències del temps quotidià i els temps i horaris que la ciutat ofereix, així com també les seves demandes o propostes concretes en relació a les polítiques del temps.

L'anàlisi s'il·lustra amb citacions originals extretes de les transcripcions de les entrevistes realitzades. Cal tenir en compte que es reproduïxen en la mateixa llengua en què van ser fetes les entrevistes, que va ser triada per la persona entrevistada. Així mateix es respecta la dicció utilitzada i l'ús de barbarismes o expressions que s'escapen a la normativa. Al final de cada citació hi ha una breu referència per identificar la dona entrevistada amb un nom fictici, l'edat i el barri de residència.

4.1. El temps de treball professional

En aquest apartat s'analitza quina és la vivència que les dones ocupades tenen del temps de treball professional o productiu. Concretament en relació a aspectes com l'horari, el tipus de jornada i el calendari laboral, la possibilitat de disposar de permisos o de flexibilitat en la gestió personal del temps de treball i les reduccions de la jornada laboral.

4.1.1. Horaris laborals i tipus de jornades

La referència a l'**horari laboral** propi en termes de satisfacció o insatisfacció depèn molt de quin és l'horari que s'està realitzant, així com de les

circumstàncies personals i les responsabilitats familiars de les dones entrevistades.

La impressió general és que les dones estan contentes amb l'horari que fan, tot i que sovint tenen propostes concretes per millorar-lo, com veurem més endavant. En els casos en que l'horari o la jornada no satisfà gens o xoca amb altres interessos personals es presenta l'opció de canviar de feina, tal i com alguna de les entrevistades explica que ha hagut de fer.

Hi ha dones que treballen amb jornada partida o amb jornada continuada, jornada completa o parcial, als matins o a les tardes, amb horaris fixos o rotatius. És a dir que la casuística de situacions és prou variada fins i tot en el nostre petit univers. Per això és interessant veure com a cada situació temporal/laboral s'associen percepcions i sentiments també variats.

En general s'observa com la realització de jornades laborals amb horari partit és viscuda com quelcom no desitjat, quelcom que no agrada. Es considera que això allarga la jornada laboral en el seu conjunt i que per tant treballant amb horari partit hi ha més possibilitats de que l'horari laboral xoqui amb altres temps i necessitats de la vida quotidiana, és a dir que la feina robi massa temps. Tot i així també hi ha dones que manifesten comprendre que hi ha empreses que pel tipus de servei que ofereixen o per la seva dimensió no poden treballar amb jornades intensives; un clar exemple d'aquesta situació és el sector del comerç, que precisament concentra alts nivells d'ocupació femenina.

Me da rabia hacer el turno partido, más que nada, tener que plegar a la una y media y tener que empezar otro vez a las tres y media (...) el horario de turno partido es un poco... sí fuera intensivo mucho mejor. Creemos que se rendiría, incluso más, porque sería, no partirías el tiempo e igual se rendiría más en el trabajo.

(Sara, 27 anys, Centre)

Hombre, siempre te gusta más la jornada intensiva, ¿no? Que puedas tener la tarde libre, pero... como la empresa no la concedía a nadie, sólo los viernes eso sí.

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Como cualquier taller pequeño no puede, no puede hacer menos horas o una media jornada, bueno, una jornada seguida. Claro, como estás cara al público, pasa igual un poco como los comercios ¿no?

(Montse, 46 anys, Ègara)

La possibilitat de treballar amb una jornada continuada o intensiva és, en canvi, la més desitjada. A la pràctica poques dones hi poden optar i segurament apareix com la més desitjada o com una de les propostes més recurrents precisament perquè no és una opció a l'abast. Hi ha la percepció que la jornada continuada, sobretot si es pot fer en la franja matinal, deixa molt més temps disponible i més possibilitats de gaudir d'altres aspectes de la vida o d'accedir als serveis que la ciutat ofereix.

Que les hores no siguin partides, les jornades fer-les intensives i trobo que la gent disfrutaria molt més del seu temps(...) si tens una jornada des de les vuit del de matí fins a les quatre de la tarda, fas les teves vuit hores i saps que tens tota la tarda.

(Violeta, 41 anys, Ègara)

Con hacer seis horas, o a lo mejor hacer ocho -¿no?- y intentar siempre jornadas más seguidas para tener las tardes más libres o... poder disfrutar un poquito más de todo lo que tenemos, porque es que realmente vamos, vivimos para... para trabajar -¿no?- como es el dicho que..., pienso que trabajamos demasiado. Yo creo que sí, para estar más a gusto con todo, con los comercios, con todo, yo pienso que es eso -¿no?- que estamos muy limitados a nuestro trabajo. Entonces claro, al estar limitados en nuestro trabajo no podemos estar bien, ni con el comercio, ni con el colegio, porque claro, si pliegas tarde, ya no puedes ir, no puedes hacer.

(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

Me gustaría poder reducir la jornada, me gustaría poder hacer una jornada intensiva, igual no reducirla de ocho a seis horas, pero bueno reducirla a siete horas, una hora menos, o poder hacer de ocho a, que ya serían siete horas diarias.

(Sara, 27 anys, Centre)

Lo decidí yo, porque me... yo cuando entré ya tenía la niña y puse mis condiciones con el referente que no iba a trabajar mañana y tarde.

(Neus, 42 anys, Ègara)

Treballar en **horari de matins** és generalment ben apreciat, sobretot per part de les persones que tenen responsabilitats familiars que els requereixen estar disponibles a les tardes, però també per poder disposar de temps propi per fer allò que més plagui.

Me ha gustado más trabajar por la mañana. Sí, por comodidad, me gusta porque por la tarde tengo más tiempo para mí.

(Dora, 35 anys, Roc Blanc)

Lo que es limpieza por horas también. Sí, sí, desde siempre, y siempre por las mañanas, porque así están los niños al cole y yo también me puedo organizar un poco.

(Francesca, 32 anys, aturada, Centre)

Però jo vaig dir, però jo amb una condició, que fos al de matí i un horari que pugués deixar-la a la guarderia, anar-la a buscar i així (...) ja vam estar d'acord, per poder entrar a l'horari aquest.

(Catalina, 46 anys, Centre)

Treballar en **horari de tardes** també és valorat per dones que creuen que aquest horari els permet accedir a serveis dels que habitualment només obren

en horari matinal i veuen això com un avantatge per superar la incompatibilitat d'horaris. Quan hi ha criatures a vegades aquest horari es complementa amb el de la parella treballant de matins i això facilita ocupar-se de les criatures de forma més compartida, encara que l'inconvenient és que els membres de la parella coincideixen molt poc temps plegats.

Pots fer mil coses a l'administració pública que si treballes de matins no pots fer... pots dedicar moltes coses que... clar, hisenda, el banc, que tot això si treballes de matí ho tens més fotut, jo... d'aquesta forma m'interessa, és perfecte l'horari i a més m'encanta treballar de tarda.
(Teresa, 27 anys, Centre)

Yo empecé de tarde, pues nos iba bien, porque las niñas eran pequeñas entonces pues lo compaginábamos. Luego a él le pusieron el turno partido, a mí me pusieron ya más horas, claro a mi me interesaba hacer la jornada entera y en fin, ahí estuve un año en fin, que lo pasé un poco mal.
(Fermina, 38 anys, Ègara)

És destacable però veure com fins i tot valorant positivament l'horari de tardes, les dones renuncien fàcilment a l'horari que és més convenient per elles mateixes en benefici d'allò que consideren més favorable pel conjunt de l'organització familiar.

Estaba mejor cuando trabajaba de tarde ¿eh? Porque trabajaba de tres a diez y lo que pasa es que no ves a la familia para nada y bueno, si tengo que escoger, escojo trabajar de mañanas. (...) Al tener el horario ahora de mañana, para la familia es mucho mejor porque los ves más, pero para la casa y para la organización y todo vas mucho más cansada.
(Susana, 45 anys, Ègara)

Altres vegades l'horari de tardes es presenta com una opció que permet compaginar el treball amb els estudis, situació en la que es troben sobretot les dones més joves.

M'agradaria estar, per exemple en un lloc on em donessin un altre tipus d'horari, però també és el que he trobat. Perquè també és molt difícil, jo vaig estar, bueno quan feia el cicle formatiu estava estudiant de tardes, i llavors de matins no trobes mai res. Per treballar, és pràcticament impossible treballar al matí, llavors clar, -que busques?- pues el comerç perquè és la opció fàcil. I l'opció fàcil se'm va donar treballant a les tardes i estudiant als matins.
(Emma, 25 anys, Centre)

En l'espectre de les experiències negatives hi trobem de manera destacada el cas de les dones que treballen o han treballat amb jornades per torns, per exemple una setmana de matí, una altra de tarda i una altra de nit o aquelles que treballen amb horaris irregulars, és a dir horaris diferents cada dia o bé molt variables en funció de les necessitats de l'activitat o de l'empresa. Això implica que la vida quotidiana d'aquestes dones també s'ha de reorganitzar cada setmana o cada vegada que l'horari canvia, s'allarga... D'aquesta manera

els és molt difícil planificar res, perquè sempre estan pendents de l'horari laboral. A més aquests horaris dificulten molt l'accés a activitats que també es regulen amb un determinat règim horari, com per exemple les activitats de formació.

Entro a las tres, luego tengo otras semanas que entro por la mañana, entonces todo es al revés.
(Violeta, 41 anys, Ègara)

Nunca sabía el horario fijo porque se hacía catering y teníamos que estar muchas horas. O hacía falta hacer buñuelos, entonces tenía que trabajar por la noche. Pero muchas veces tenía que levantarme muy pronto. Tenía que empezar a las cuatro y así.
(Dora, 35 anys, Roc Blanc)

En casa de esta chica estoy seis horas, digamos. En casa de este chico, que es su hermano, estoy tres horas los lunes y los jueves. Los martes, son seis horas, más dos horas que voy a casa de una señora a planchar. El miércoles, es el que te digo que voy a costura, son seis horas nada más. El jueves voy otra vez a casa de este chico, entonces son las 6, 7, 8 nueve horas. Y el viernes es el día que más horas hago, porque voy a casa de una chica que estoy cuatro horas y media, también planchando. O sea, que el viernes hago un montón de horas. Y el sábado son dos horas nada más.
(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

Tot i els inconvenients manifestats hi ha dones que troben aspectes positius tant si treballen al torn de matins com al de tardes. La següent citació així ho il.lustra i mostra fins i tot com quelcom habitualment mal valorat, com pot ser el fet d'anar canviant el torn, és vist positivament per poder aprofitar els avantatges de cada una de les franges horàries. En la segona citació la visió no és tan positiva sinó més aviat conformista o adaptativa.

Por la mañana, me gusta, porque cuando trabajo por la mañana me gusta porque por la tarde puedo hacer muchas cosas para mí, o limpiar, o ir al cine, o leer, o hacer cosas que tengo que hacer. Y por la tarde me gusta porque puedo dormir por la mañana, y por la mañana también puedo hacer gestiones, ir al banco y así. Me gustan los dos turnos.
(Dora, 35 anys, Roc Blanc)

Cada trimestre et canvia, no sempre tens el mateix horari, però a partir d'aquí... hi ha centres que ho tenen arreglat d'una altra manera, hi ha centres que tenen el mateix horari tot el curs, però nosaltres cada trimestre ens canvien i llavors clar, hi ha trimestres que et surten més bé i hi ha trimestres que més malament, però t'habitues.
(Blanca, 39 anys, Centre)

Un altre cas és el de les dones que treballen en **horaris nocturns**, en principi un horari poc desitjat i amb conseqüències negatives a nivell personal, familiar

o social. A més habitualment els horaris nocturns comporten treballar en torns rotatius setmanals o anuals. L'únic aspecte positiu per compensar els inconvenients associats a aquest tipus d'horari és la possibilitat de comptar amb més temps lliure durant el dia, però cal comptar que a les hores diürnes s'ha de descomptar el temps de descans per dormir.

Pues ahora ya sí que hay turno de noche, hay de tarde y incluso de noche ¿no? Y en ese tiempo si que a lo mejor nosotras mismas, las operarias nos pusimos de cara a los encargados a decir: - Oye, esto hay que rotarlo, un año cada una, cada dos años, cada... y montarlo de alguna manera.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Plegava a les quatre de la matinada. Home avantatges és que tenies tot el dia per tu. La única avantatge que trobo és aquesta. Que si volies anar a la platja, podies anar a la platja, i podies aprofitar tot el dia.
(Emma, 25 anys, Centre)

Això també passa quan es tracta de treballar en dies festius, quelcom que habitualment és vist com un greu inconvenient de l'horari laboral, que es tradueix en més cansament o amb incidències sobre la salut davant la manca de temps de descans suficient.

Como trabajo sábado y domingo entonces estoy muy, muy cansada cuando llego a casa.
(Dora, 35 anys, Roc Blanc)

Qualsevol dia de festa que hi hagi per tu és feina. Llavors, jo clar al tenir els nanos em costava. Perquè arribaves... clar una cosa és l'hora que es tanca i una altra cosa és l'hora que arribes.
(Amanda, 45 anys, Centre)

Ara bé, sigui quin sigui l'horari laboral realitzat és interessant ressaltar que l'argument més recurrent a l'hora de valorar els horaris laborals està relacionat amb el treball domèstic i de cura. Hi ha una clara tendència a valorar més positivament l'horari de treball per part de les dones quan aquest horari els permet compaginar l'activitat laboral amb la cura dels fills/es, és a dir, quan facilita l'anomenada conciliació familiar. El desig s'expressa sobretot en termes d'aconseguir aproximar o quadrar al màxim l'horari laboral amb l'horari escolar.

A mí me gustaría una jornada dentro del horario escolar, que yo pudiera llevar a mis hijos y recogerlos, aunque tuviera que hacer las siete horas seguidas, pero dentro del horario escolar, sería... la jornada ideal.
(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Un horari que pots compaginar molt bé amb l'horari dels alumnes... dels "nanos", dels meus fills. (...) Estic totes les tardes amb els "nanos", tinc molta sort en aquest sentit, tinc un horari que es compagina.
(Blanca, 39 anys, Centre)

Per les dones, l'horari seria ideal amb això, treballar quatre o sis hores, perquè et permet tenir com una mica de vida social, no estar a casa, i guanyar uns cèntims, i per un altre puesto et permet estar amb els teus fills perquè sí treballes vuit hores, si jo treballés vuit hores, o no els podria portar o no els podria recollir(...) L'horari que jo faig és el perfecte, perquè treballo fora, escampo la boira, però a més a més puc, no sé, i després això, portar-los a la piscina. L'horari que ells estan a cole, jo estic treballant, i després a l'horari que surten, jo ja he sortit.
(Èlia, 39 anys, tècnica, Roc Blanc)

O a vegades també es ressalten els aspectes de l'horari laboral que faciliten la realització del treball domèstic:

Tret del divendres que no treballo, eh? El dedico exclusivament per netejar la casa també i vull dir... els divendres els dedico totalment a lo que és la casa.
(Laura, 42 anys, Centre)

4.1.2. Pràctica i gestió de la flexibilitat horària

La flexibilitat del temps de treball, de l'horari laboral, pot ser llegida de dues maneres: la flexibilitat que s'adapta a les necessitats de les treballadores o la flexibilitat que s'adapta a les necessitats de les empreses. Segons de quin tipus de flexibilitat parlem les opinions i actituds no tenen res a veure, com veurem a continuació. Òbviament que la convergència d'ambdós interessos permetria avançar cap a l'horari laboral ideal. La realitat del món laboral ens mostra que habitualment els horaris de treball els estableix i imposa l'empresa, sense que els treballadors/es puguin dir-hi gran cosa.

Si hagués decidit jo potser ho hagués fet diferent, o les hores del dissabte me les hagués posat entre setmana, ni que sigui per tenir dos dies el cap de setmana.
(Emma, 25 anys, Centre)

Quan l'horari es flexibilitza en funció de les necessitats del servei o del volum de feina, això és viscut per les dones com un greu inconvenient. En aquests casos perden el control no únicament sobre el seu temps de treball, sinó fins i tot sobre el seu temps personal, atès que tot ha d'organitzar-se en funció d'un temps laboral imprevisible i canviant. Aquest tipus de jornada laboral s'associa sovint a feines que tenen consideració de precàries, no únicament pel tipus de contracte i els salaris, sinó justament per aquestes característiques de la jornada. En el marc del mercat laboral aquests són treballs poc desitjats, en els que moltes vegades hi trobem a dones, joves, persones immigrades o altres persones que per la seva posició socialment feble o pel fet de disposar d'un marge horari restringit no poden accedir a altres feines amb horaris més socials.

No puedo planificar para la semana que viene porque posible los propietarios, donde trabajo yo, me llaman y me dicen: - mira tienes que doblar o algo así -, dependo mucho del trabajo.

(Dora, 35 anys, Roc Blanc)

Después pliego a la una y media, después hago cuatro horas de descanso, para compensar siempre, hacer las ocho horas, después plegaría a la una y media y ya no volvería al trabajo hasta las cinco y media, y después me quedaría ya hasta las nueve. Claro, pero eso depende de, porque a lo mejor es un curso que dura dos días, como a lo mejor es un curso que dura seis meses.

(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

M'agradaria tenir un horari fixe. És lo que sempre m'hagués agradat i poder dir bueno, pues plego a les vuit cada dia i tenir la vida més organitzada de lo que la tinc...

(Laura, 42 anys, Centre)

També es dona la situació en que la flexibilitat hi és per part de la treballadora en el sentit d'allargar l'horari o em portar-se feina. Quan la seva dedicació temporal a la feina s'extén més enllà de l'horari establert, es converteix en quelcom que pot arribar a envair altres temps de la vida i sovint ho fa sense que ens en n'adonem, colonitzant fins i tot els espais domèstics quan la feina és d'aquelles que te les pots emportar a casa.

En teoria dedico trenta-set i mitja, però no és veritat, perquè en dedico moltes més (...) la feina te l'emportes a casa (...) vull dir que moltes coses les faig també al matí, la veritat és que dedico més hores de les que em toca.

(Teresa, 27 anys, Centre)

Quan la flexibilitat horària decidida per la treballadora no és possible, quan no es pot canviar o modificar l'horari laboral per fer front a les necessitats del treball domèstic i de cura, les dones (o les famílies) es veuen obligades a cercar altres fórmules (cangurs, familiars, veïnat), però fins i tot quan ho han pogut resoldre d'alguna manera es mostren insatisfetes i preferirien poder canviar l'horari i assumir-ho personalment.

Trobo horrorós és el sistema d'horaris que hi ha... aquí venen moltes noies i t'ho diuen. Noies que surten de casa a les vuit del dematí i arriben a les vuit del vespre, han de tenir cangurs pels fills.

(Laura, 42 anys, Centre)

Finalment destacarem un altre aspecte al voltant del tema de la flexibilitat que és molt ben valorat per les dones treballadores: el fet de disposar d'un marge de flexibilitat horària diària a les hores d'entrada i sortida del treball o bé disposar d'una flexibilitat global en el còmput horari setmanal o anual. Aquesta és una possibilitat que no és casual que s'associï al concepte de llibertat. El fet que no hi hagi una hora fixa d'entrada els permet combinar millor la feina amb altres responsabilitats o bé poder fer front sense tan estrès a incidències

imprevistes que es poden presentar, com per exemple les derivades de problemes amb el transport.

Y eso pues me ha ayudado mucho de cara a las niñas, pues si un día “pillo” caravana o un día están malas y tengo que ir al médico, pues puedo entrar un poquito más tarde...

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Saben que no hago las ocho horas pero también hay días que, hago doce. O sea que, no me dicen nada por eso. Hay libertad.

(Neus, 42 anys, Ègara)

El horario es libre. Yo empiezo y sé que tengo que hacer cada día una ruta, y tengo que intentar hacerla. Voy por todo Cataluña. Entonces, por ejemplo, yo intento llegar a las tres y media, cuatro, cuando estoy aquí, en lo que es la provincia de Barcelona, pero si me toca hacer Gerona, Tarragona o Lérida, entonces llego más tarde, y llevo otro ritmo.

(Susana, 45 anys, Ègara)

4.1.3. Permisos i reduccions de jornada

Un altre dels temes relacionats amb l'horari laboral, que es va abordar directament a les entrevistes és el de la **reducció de jornada per maternitat**. Vàries dones han manifestat estar gaudint o haver gaudit d'aquesta opció, sobretot a partir del segon fill/a. S'observa que aquesta acostuma a ser una opció exercida quasi exclusivament per les dones, que a més tendeixen a justificar que els horaris dels pares de les criatures o les seves responsabilitats professionals no permeten que ells redueixin l'horari per assumir aquestes responsabilitats familiars.

A raíz de tener al crío tuve que hacer la reducción de jornada porque en teoría, mi marido, con él no puedo... Tiene un horario que le ocupa todo el día y yo con él no puedo contar, entonces yo pues me lo tenía que organizar.

(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Yo estaba de administrativa tenía jornada completa de nueve a una y de tres a siete. Luego tuve al primer niño y seguía igual, con la misma jornada y lo mismo, pero cuando tuve al segundo, tuve que pedir una reducción de jornada porque ya no podía con tanto.

(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Això és així malgrat que elles mateixes són conscients que prendre aquesta opció pot tenir, de fet té, repercussions negatives en la seva promoció professional, en les condicions laborals o fins i tot en la continuïtat del contracte de treball. Manifesten repetidament que els permisos o reduccions de jornada per maternitat és quelcom que no agrada als empresaris, que les fa ser mal vistes dins l'empresa, que les fa sentir relegades...

En seis meses que llevaba yo haciendo reducción cuando entré, si no hubiera hecho reducción hubiera tenido oportunidad de haber ascendido a... en el momento que estaba allí se necesitaba una jefe de línea que se llama y tenía oportunidad de haberme... me lo propusieron, el hacer ocho horas.

(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

És com si no comptessin amb tu. Com no poden comptar vuit hores amb tu, et deixen així com dient: -aquestes no poden fer el treball perquè amb quatre hores que vénen-. A vegades t'agafen gent per substituir-te i tu sembla com que passis a un segon pla, després d'haver treballat un munt d'anys. I penses no sé, a mi m'ha passat, han agafat gent per substituir-me i després jo em sentia com l'aprenenta, semblava jo la que havia vingut a...

(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

No els interessa una persona que condicioni horaris. Jo crec que més aviat volen una persona que estigui amb horaris lliures, no? Que no tingui càrregues, no?

(Laura, 42 anys, tècnica d'estètica, Centre)

Tendría que cambiar mucho la mentalidad del empresario, yo creo que es eso. Si las mujeres proponemos eso porque necesitamos más tiempo, porque queremos que no, la casa todavía es de la mujer, los hijos son de la mujer, pues eso... te dicen, pues eso, pues es lo que hay.

(Montse, 46 anys, Ègara)

Hi ha de totes maneres una visió positiva en el sentit de que les coses han millorat respecte èpoques anteriors, tant pel que fa a la possibilitat d'acollir-se a les reduccions de jornada, com també pel que fa a les condicions en què han de treballar les dones embarassades.

Antes no tenías tantas opciones de hacer tantas cosas. Hoy ya las tratan muy bien, hoy desde el primer día que se quedan embarazadas, ya... según en donde estén, ya fuera, fuera... ya las cambian de servicio... Antes no, yo cuando me quedé de mi hijo estuve en la UCI trabajando igual, de ocho meses y ahí pringando.

(Susana, 45 anys, Ègara)

Pel que fa als **permisos per maternitat** una de les idees que ha sorgit és que les dones no veuen gaire clar que perquè el pare gaudeixi d'un permís de paternitat elles hagin de renunciar a part del temps del seu permís, és a dir l'opció de compartir-lo entre els dos. Les dones desitgen que els homes s'impliquin més en aquesta etapa de l'arribada del bebè, però que ho facin sense detriment del dret que les dones ja han adquirit, sinó que s'hauria d'aconseguir com un nou dret individual dels homes.

Trobo que el permís de paternitat si fos compartit, si no et treu dels teus quatre mesos d'estar amb la criatura, trobo que és molt important que el pare també estigui allà.

(Emma, 25 anys, Centre)

Això que diuen que quan hagin nens, que ells també puguin agafar baixa, ho sento molt però jo al meu fill m'ho vull criar jo, ho sento molt. Sí, però no que ell en tingui quatre i jo en tingui quatre, no, no, jo en vull vuit.

(Estrella, 31 anys, Centre)

En cuanto al permiso de paternidad, pues, me parecen que son diez días, me parece que es un poco ridículo. Evidentemente es el padre, no ha tenido que parir a un niño pero bueno ha tenido que, es el padre, y tiene también, no sé es que diez días me parece un poco, muy poca cosa.

(Sara, 27 anys, Centre)

També hi ha una visió crítica pel que fa a la durada d'aquest permís de maternitat que, en general, es considera massa curt per assumir els canvis que representa l'arribada d'un/a fill/a en la vida d'una dona.

En cuanto a maternidad creo que es muy poco tiempo las dieciséis semanas que tenemos, muy poco. Porque yo creo que en ese tiempo no te da tiempo a adecuarte a tu nueva situación, que es de pasar a tener un hijo, pues entiendo que eso conlleva una serie de esfuerzos en todos los sentidos, entonces en cuatro meses supongo que no te da tiempo.

(Sara, 27 anys, Centre)

A banda del permís de maternitat, que sembla més assumit per tots costats, demanar **altres tipus de permisos** per fer gestions o per altres qüestions familiars és vist com un problema per les dificultats que sempre hi posen les empreses.

Te vas a hacer el DNI y te tiras toda la mañana allí esperando el DNI y tu jefe no entiende que es que llevas toda la mañana esperando que te hagan el DNI. Claro, son cosas que... por mucho que digan: - Te doy un justificante, pues no, no vale justificante para un jefe, para un jefe has faltado toda la mañana, o sea, no vale un justificante.

(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Lo que es ayuntamiento, policía, y cosas así, sí, la verdad que, como sólo trabajan de mañana, a mí misma pues claro no puedo ir. Ya te digo o tengo que perder, pedir para salir, que eso no les gusta a los encargados que tengas que pedir para salir.

(Fermina, 38 anys, Ègara)

Sí la flexibilitat que ens donen al migdia ens la deixessin fer al matí, llavors jo agafaria mitja hora al matí, dinaria amb una hora, mitja hora a la tarda Però crec que treballant set hores o fent jornada seguida, el meu torn és molt agobiant. La jornada seguida crec que seria ideal.
(Sílvia, 39 anys, Ègara)

4.2. El temps de treball domèstic i de cura

A continuació analitzarem quina és la vivència que les dones ocupades tenen del temps de treball domèstic i de cura. Ens interessarà veure com s'avalua aquest temps, com es reparteix en el si de la llar i quan i com es recorre a l'ajut extern per fer-hi front.

4.2.1. Un temps poc i mal valorat

Avaluar el temps habitualment dedicat al treball domèstic i de cura, o si es vol al treball reproductiu, és quelcom molt difícil. Encara no hem trobat mai ningú que tingui comptabilitzades aquestes hores, per tant les estimacions de temps dedicat són només això, estimacions subjectives. Cal a més tenir en compte que són estimacions que sovint pequen més aviat per defecte, és a dir que l'estimació acostuma a oblidar activitats i per tant temps total de dedicació. En tot cas sí que emergeix molt clarament la percepció que el treball domèstic menja molt temps i per tant afecta no només al temps de treball professional, sinó sobretot al temps disponible o temps propi de les dones.

En general sí, molt temps et treu per organitzar una casa, posar-la a to, i tal dia toca els llençols i tal dia les tovalloles i ara sí... tot. La casa, que hi hagi tot el que necessites i això.
(Catalina, 46 anys, Centre)

De dilluns a dijous lo mínim, posar rentadora i fregar els plats, i poca cosa més, lo mínim. I els divendres sí que, diguem que faig més a fons, diríem tres hores, tot lo que és des de les cinc a les vuit seria el temps de, el divendres, però durant la, de dilluns a dijous, serien poques coses lo bàsic (...). Tinc la sensació de que no tinc temps d'estar sola, quan ell està fent el sopar, jo els estic banyant. Quan ell acaba el sopar, els posem a dormir, I ell es posa aquí a veure la tele perquè ja amb la seva feina ja ha acabat i jo haig de fregar els plats. I a vegades posar-me una rentadora, o dutxar-me, perquè al matí no em dutxo perquè m'aixeco amb el temps just. La meva feina no acaba quan els he posat a dormir, comença, no comença, continua.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

Aquesta importància del temps dedicat al treball domèstic i de cura per part de les dones també es posa de relleu quan elles mateixes comparen la manera com viuen el temps quotidià els homes amb la seva. Aquesta experiència de comparació quotidiana evidencia que les diferències entre el temps dedicat per

part d'homes i dones segueix essent molt diferent, com totes les aproximacions quantitatives a l'ús del temps s'encarreguen de recordar-nos sovint. No oblidem a més que, tal com veurem més endavant, aquesta desigualtat en l'ús del temps quotidià repercuteix directament en el temps disponible per l'oci, la formació, la vida social... Aquestes entrevistades ho tenen claríssim:

Si van a jugar a fútbol que si no se que... no se de donde sacan el tiempo... bueno, sí que lo sé, porque no tienen la casa, la carga de la casa... si están casados no tienen la carga y si tienen algo de carga es mínima y entonces tienen más horas.

(Susana, 45 anys, Ègara)

La que saca la comida del congelador y deja las cosas medio preparadas para la cena, es la mami. El día que no me acuerdo... ese día no... casi no hay cena.

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

4.2.2. El repartiment del treball domèstic

En general, i en comparació amb treballs precedents sobre l'ús del temps i el repartiment del treball domèstic, hem observat que les dones són cada cop més conscients del valor de la feina domèstica, de fins a quin punt la dedicació a aquestes tasques és imprescindible pel bon funcionament de la vida quotidiana de la família i molt particularment en l'atenció a fills i filles.

Això és així tan en el cas de les dones que realitzen una feina a nivell professional, com també per aquelles que es dediquen exclusivament a la llar i la família, un perfil que d'altra banda és cada cop menys freqüent sobretot entre les dones més joves. Unes i altres reclamen visibilitat, reconeixement, i corresponsabilitat en el temps del treball domèstic i de cura.

Sí, sí, es que yo trabajo, yo trabajo. Es que mi marido me dice: - Es que tu no ganas dinero, me dice muchas veces de broma. Digo: - Pero lo ganas tú por mí, porque yo trabajo. Tendrías que pagarme.

(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

Parece que por el hecho de que estás en casa, bueno... ya son más obligaciones, porque como no trabajas... yo le digo: - Mi jornada laboral no acaba. Ayer me acabó... bueno acabó cuando a las once de la noche. Digo... ya había acabado de preparar biberones para la noche, a las once estaban durmiendo, digo: - Ya me voy a dormir, pero claro a las dos de la mañana se ha despertado la grande. Luego esta también se despierta cada hora prácticamente, ahora tiene moquitos y se me despierta mucho. Y la grande habla de noche y a veces me llama... y la jornada... dices: - Bueno, me voy a dormir, pero es que claro, tú no duermes.

(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Aquest canvi és també ressaltat per algunes de les entrevistades mes grans, les que assumeixen amb més resignació les responsabilitats domèstiques i

ahora s'adonen que les dones més joves no estan disposades a portar-ho de la mateixa manera que elles, és a dir a assumir-ho de manera exclusiva o principal, sobretot si desenvolupen un treball professional fora de la llar. Les dones més grans constaten el procés de canvi...

Más que nada porque las chavalas, las chicas de hoy en día tampoco están acostumbradas a limpiar ¿me entiendes? Entonces es, o tú o yo, o los dos o ninguno. No vienen como nosotras, que venimos, nuestra generación, de que bueno, la casa es tuya y tu limpias y el marido pues sus cosas, sus reuniones, sus actividades, y bueno... pues la casa no.
(Montse, 46 anys, Ègara)

Les dones més joves opinen que aquest canvi hauria de ser encara més ràpid i efectiu...

En mi caso y en mi entorno está equiparado, pero a nivel social, todavía no, sigue existiendo la mentalidad está de que la mujer se ocupa de la casa. O es como el tema de la compra, - ¿por qué tengo que pensar yo lo que se ha de comer o lo que se ha de comprar, si yo tengo la misma mentalidad que tú?
(Queralt, 29 anys, Centre)

Aquestes dones joves tenen clar que cal pactar amb la seva parella una manera de funcionar i repartir la feina diferent de la tradicional, en què les dones assumeixen la major part d'aquesta feina, tant si estaven ocupades com si no. Malgrat tenir-ho clar troben que no és fàcil de portar a la pràctica, que a vegades requereix "educar" a la parella, però que en tot cas cal avançar en aquest sentit perquè és una qüestió de justícia.

Ya empezamos con la norma de que o trabajábamos los dos, dentro y fuera o no. Pero en eso sí que, yo fui bastante estricta en ese aspecto, porque no quería, no quería él sentado en el sofá y yo haciendo la faena, eso no lo veo justo.
(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

Ara el setembre volem anar a viure junts i encara em costarà educar-lo una mica, però mira que portem cinc anys i ja li he anat ensenyant a fer coses. A casa seva no ha cuinat mai, però a casa meva jo sempre li he dit: - va prova de cuinar una salsa, va que farem macarrons- i veig que s'emociona fent coses així, que veig que li agrada també.
(Emma, 25 anys, Centre)

Hoy en día, en el que la mujer trabaja también fuera de casa, me parece muy fuerte que el hombre no haga nada. Además es que yo no hablo de ayuda, hablo de convivencia. Yo y mi pareja, yo no pretendo que él me ayude. Yo pretendo que él haga lo mismo que tengo que hacer yo, porque los dos hemos decidido de venir a vivir aquí, y esto pues se tiene que mantener de una manera, y entonces es los dos por igual, no porque él sea hombre tenga que hacer menos que yo porque sea mujer.
(Sara, 27 anys, Centre)

Si que llevo yo más es el tema de la ropa, lavadoras y eso. A ver el poner lavadoras, secadora y eso también lo hace él -¿no?-, pero a lo mejor el plegar o el planchar es lo que más cuesta. Por eso lo hago más yo mientras él está haciendo más la cocina, o el comedor, o lo que sea.
(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

Entre les dones ocupades també s'observa aquesta major conscienciació del valor del treball domèstic i de la necessitat de repartir-lo. Això s'expressa per exemple al denunciar que la realització del treball domèstic els representa fer una segona jornada després de la seva jornada laboral o bé haver de tenir sempre al cap les qüestions domèstiques, a vegades fins i tot durant la jornada laboral.

Per tant, estàs fent una segona jornada de cinc o sis hores quan arribes i a més a més, has de pensar que és lo que tens al rebost, que és lo que tens a la nevera, que és lo que necessites, que faràs de sopar en aquell moment... sempre i quan no tinguis un imprevist i si has d'anar enlloc... o com t'ho faràs.
(Celeste, 44 anys, Ègara)

Si trabajan los dos, se tiene que compartir todo, porque es un cincuenta por ciento vaya, cincuenta tú y cincuenta yo. Hay quien le da igual, bueno sí, hay mucha gente que le da igual, que tú estés trabajando y luego llegues y tengas que hacer las cosas de casa.
(Violeta, 41 anys, Ègara)

Ara bé una cosa és la teoria i una altra és la pràctica. Malgrat que predomina la percepció que de que s'està donant un canvi i malgrat que les dones joves deixen clar que no toleraran segons què, després el discurs relatiu a la pràctica quotidiana ens mostra que el repartiment encara està molt lluny de ser equilibrat. S'observen diferents estratègies o maneres d'organitzar el treball domèstic i de cura depenent dels variats equilibris que les dones han de fer entre horaris laborals, horaris personals, horaris escolars i tot el ventall de tasques quotidianes a realitzar.

Cuando él llega a las siete y media a veces ducha a las niñas o prepara la cena, es decir que entre los dos nos lo combinamos.
(Mònica, 35 anys, administrativa, Roc Blanc)

Si jo tinc feina aquí dalt, doncs surten amb el meu marit, els treu a passejar una estona en bicicleta, patinet, el que sigui.
(Blanca, 39 anys, Centre)

Él los fines de semana normalmente en invierno pues sí me ayuda, me ayuda a cocinar o más los temas que a él le gustan, pero bueno, a mí ya me salvan de eso, ¿no? Y la limpieza, pero la limpieza lo que en sí es mía y la plancha es mía, la compra es mía y... me ayuda relativamente poco. Él durante el día es imposible, no me puede ayudar, yo lo entiendo, él viene, se va a las seis de la mañana, está todo el día fuera y cuando

viene... El día que puede venir antes, sobre las siete, quiere estar con el niño, quiere jugar con él y si pueden ducharse juntos y hacer cosas juntos y yo... mínimamente me puede ayudar en poner y quitar la mesa de la cena o cosas así, pero claro, todo lo demás me dedico yo.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

No es que recae sobre mí, es que soy la que menos trabajo... entonces, hay que hacerlo y como las cosas de casa se tienen que hacer, pues el que está más en casa es el que las hace, sea yo o sea él (...). O sea que, es entre los dos, el fin de semana se los lleva al parque a lo mejor el sábado, para que yo pueda limpiar y otras veces me dice: - Venga, llévatelos tú al parque, que voy a fregar, o sea que...
(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

El procés de canvi, el sí però encara no, també es manifesta en el llenguatge utilitzat en les citacions precedents. Al costat de verbs com ara “combinar”, “compensar” o l’expressió “junts”, encara prevalen el verb “ajudar” o expressions com “a vegades”, “els caps de setmana” o “impossible”.

També és significatiu que algunes dones ressaltin el fet que la seva parella s’ocupi de les reparacions domèstiques, això és ben valorat, entenent que aquestes tasques també formen part del treball domèstic i per tant la seva parella el comparteix.

Que estoy de acuerdo que tienes que hacer algo en casa, lo hace él, porque en mi casa no se llama a nadie, porque él hace de fontanero, de electricista, lo repara todo y si hay que hacer algo lo hace él. Todo, todo y todo. Y claro, yo sé que eso es mucho.
(Tània, 41 anys, Ègara)

També hi ha dones que reconeixen la responsabilitat de les mateixes dones en el fet que el repartiment del temps de treball domèstic i de cura no hagi avançat més. D’una banda hi ha dones que manifesten que són elles mateixes les que no deixen que la parella faci la feina de casa i d’altra banda es denuncia que les dones haurien de deixar fer més, ser més flexibles, acceptar que les coses no surtin perfectes o no es facin de la manera que elles estan acostumades a fer-les.

Mi marido son de los que le han enseñado toda la vida, que se lo hacían todo, y ya está. De todas maneras, tampoco le dejo que haga nada, porque él se marcha a las seis y media de la mañana y llega a las diez todos los días. O sea trabaja en su propia empresa y cuando se marcha por la mañana, no voy a pretender que haga la cama, o sea que haga una serie de cosas, y por la noche cuando llega, pues si viene, cena y se acuesta. Por que está cansado, o sea que no. No le pido... yo soy la que lo hago todo. El fin de semana, pues igual pone la mesa, la quita, pero todo... muy simples.
(Neus, 42 anys, Ègara)

Per més que l'home t'ajudi, em dóna la sensació que com que a tu t'agrada una manera de fer, a vegades, o t'avances o no sé, com... entre cometes, que a vegades no els hi deixes fer, perquè a tu t'agrada la teva manera de fer les coses, -no?- i em dóna la sensació aquesta, que a vegades també ens ho busquem una mica nosaltres.

(Amanda, 45 anys, Centre)

Per aquesta raó que et deia, potser m'implicava més jo, però per culpa meva, perquè allò que penses:- això no ho farà bé- o saps aquesta mena de sensació? i poder per això, poder... no sé m'agradaven les coses d'una manera i saps que ell ho feia d'un altre.

(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

I finalment, és clar, també qui pensa que no cal canviar res, que les coses són així perquè som diferents i que a més ho justifiquen. Aquestes opinions les trobem per part de les dones més grans.

Tengo un hombre que me ayuda, pero es una ayuda, a lo mejor de un 25%, el resto es cosa mía, pero es que ya se da por hecho-¿me explico?-. Sí, entonces, yo encuentro utópico esto de la igualdad, yo no creo que nunca lleguemos a la igualdad. Porque mentalmente, tanto física como mentalmente, la mujer y el hombre somos muy diferentes, tenemos otra forma de sentir.

(Sònia, 48 anys, Ègara)

Et poden ajudar i n'hi ha molts que ajuden molt, però pensar en certes coses em sembla que no sé, jo per molt que em bellugo d'altres noies i això, no poden.... Ells ajuden moltíssim, però hi ha coses que a ells no els hi surt de dintre, no els hi sortirà mai, penso jo que no surt igual.

(Catalina, 46 anys, Centre)

També ens hem interessat per conèixer quina és la participació dels fills i filles en el temps de treball domèstic. En aquest cas està molt clar que es tracta més aviat de donar un cop de mà o d'anar aprenent mica en mica les activitats domèstiques més senzilles més que no pas compartir plenament. Es tracta d'una ajuda puntual, de petites responsabilitats que lògicament varien molt en funció de l'edat dels infants.

Ponen mesa, quitan mesa, tiran basura... esas cosas saben que son tuyas, porque yo acabo de cenar, yo me levanto y me llevo mi plato y los demás que se espabilen, claro no puede ser que tú le pongas la mesa, se la quites, se la pongas y esto y lo otro...y que no... y yo estoy sentada en la mesa y le digo: - Lo siento, ahora te levantas tú y traes el postre y recoges esto y lo trae el pequeño también.

(Tània, 41 anys, Ègara)

Sí que tenen assumit que aquí s'ha de repartir, perquè clar de temps, tenen el mateix temps, pràcticament lliure i a partir d'aquest temps lliure, cadascú ha de fer la seva feina a la casa, això, està claríssim.

(Emma, 25 anys, Centre)

Luego las camas se las tienen que dejar hechas, que pasa así de veces... pero yo no las hago, o sea que si quieren acostarse tal y como han dejado la cama es su problema.

(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

Creo que somos nosotras las que tenemos que empezar a educar a los hijos, a que participen, a que no piensen: - Es que te he fregado los platos... ¡No! perdona, friegas los platos que hemos comido los dos... y cambiar ese vocabulario un poco.

(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

La participació dels fills/es en les feines de la llar està directament relacionada amb l'actitud i la participació del pare en aquest tipus de tasques. Òbviament, com passa amb la majoria de qüestions relacionades amb l'educació, això també és quelcom que s'aprèn a partir de l'exemple dels grans. El paper de l'educació per la igualtat també és clau en qüestions com les diferents expectatives de participació en el treball domèstic que tenen les mares depenent de si parlen dels fills o de les filles.

Lo que sí que es importante es que enseñemos las madres, porque si no estamos haciendo una generación de incompetentes, pero para ellos mismos. O sea gente, que se queda una semana sin la madre y no es capaz ni de saber donde tiene los calcetines guardados, cosas tan absurdas, porque está acostumbrado a que la madre se lo haya dado todo. Lo estamos haciendo una colla de niños inútiles.

(Neus, 42 anys, Ègara)

Jo intento, també, que la seva roba la portin ells a on tenim la roba bruta, al costat de la lavadora, intento que es facin el llit, perquè total és un sac d'aquells que tampoc han de fer molt, que parin taula. Però clar, és estar a sobre, és estar a sobre perquè s'adquireixin aquests hàbits.

(Clara, 26 anys, Ègara)

Y me decía de pequeña: - Ah! Pero si el papa no hace nada. Sí, sí y lo tenía así ¿no?: - ¡Ah! Pues si el papa no friega yo tampoco. Pues si el papa no recoge yo tampoco. Sí, sí, lo tenía ella muy asumido (...). En casa es que... no me ayudan. Entonces, a ver, sí me ayudan y ellos consideran que me ayudan muchísimo terminándome de fregar los platos al mediodía, lo cual es fregar los platos. La campana, la rachola y eso no, es fregar los platos o recoger un poquito el mármol, entonces ellos consideran que me ayudan.

(Montse, 46 anys, Ègara)

El niño la verdad es que la aspiradora la pasa de aquella manera, pero bueno, con el tiempo, espero que lo haga igual de bien que su hermana.

(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

Yo a mi hijo... yo por lo menos ya digo que pongo un poquito de mi parte. Ella me ayuda muchísimo, es una pasada, con lo pequeña que es... pero

es que a él y él no... yo creo que son los genes. Sí, sí yo creo que sí, él no me ayuda, todo lo contrario, pone algo y dice: - Que lo recoja la Z., (y tiene cuatro años) y digo: - No, no... y lo estoy acostumbrando, sí, sí. Que lo mismo que hace la Z., lo tiene que hacer él.
(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

Pel que fa a quines són les activitats en les que es dóna aquesta participació més equilibrada en sobresurten concretament dues, que són les que apareixen citades més sovint quan es planteja el tema del repartiment: comprar i cuinar. Anar a comprar sembla ser una de les activitats més compartides, especialment quan es tracta d'anar a grans superfícies; en aquests casos el volum i el pes de la compra o el fet de necessitar el cotxe per fer-la la converteixen en una activitat familiar, sovint desenvolupada aprofitant el cap de setmana.

Compro una vez al mes y luego cada semana... cada jueves voy, pero compro lo que es carne, pescado...lo fresco. Pero, por ejemplo, lo gordo lo compro una vez al mes, vamos mi marido y yo, lo compramos y ya tengo para todo el mes, es que si no lo organizo así no puedo, no puedo.
(Tània, 41 anys, Ègara)

En... yo sola, en el Mercadona, Plus y ya está. Pero (...) en el Alcampo el sábado con mi marido. Porque no tengo coche y mi marido sí.
(Clara, 26 anys, Ègara)

Y luego pues la carne y todo eso pues lo que voy necesitando. Lleno el congelador y cuando se acaba pues voy otra vez.
(Susana, 45 anys, Ègara)

A vegades el que converteix la compra en una activitat familiar és la possibilitat de fer-la amb la canalla...

No y que los niños... no los vas a llevar de tienda en tienda, los tienes que llevar a un sitio y ya está, los montas en un carro que se callen y vas comprando, es lo que hay.
(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Yo ahora que he tenido a la pequeñita yo no puedo ir a comprar con un carro. Porque yo no puedo llevar a la niña y el carro de la compra, no tengo cuatro brazos. Y si viene alguien y me ayuda y entonces sí, vamos y una con cada carro... y sino, pues tengo que esperar el fin de semana.
(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Tot i que aquesta modalitat de compra sembla que cada cop s'imposa més a causa de les limitacions de distribució del temps quotidià, també hi ha dones que rebutgen anar a establiments de grans superfícies per fer la compra i que en canvi valoren el comerç petit i tradicional en aspectes com la proximitat, el tracte personal o la confiança.

Molt grans no m'agraden, eh? Per exemple al Pryca no hi vaig mai. Aquests tan grans ... Aquests que hi ha roba, que hi ha no sé què... no. A part, m'agrada un lloc on em coneixin i em serveixin, pues si vull la carn la que m'agrada i si vull el peix pues ja... tinc aquella confiança, no? aquella confiança que tens de: - Mira, emporta't això, no t'emportis això.
(Lídia, 44 anys, Roc Blanc)

Finalment en relació a l'activitat de compra també hem trobat dones que desenvolupen estratègies que compten amb la col.laboració d'altres persones de la família o de professionals del comerç. Aquesta participació d'altres persones en la logística quotidiana que fa possible l'activitat de l'aprovisionament d'aliments es dona tant de manera voluntària com pagada. Aquestes estratègies permeten resoldre limitacions derivades de la càrrega del pes de la compra o bé de la dificultat de ser a casa en el moment de rebre els lliuraments de compres a domicili.

El peix normalment me'l porten congelat perquè... de la Sirena, li porten a la meva mare i llavors vaig a la meva mare i li recullo. Els dimarts ens arriba la verdura a casa de la meva mare, també.
(Blanca, 39 anys, Centre)

I llavors aquí a plaça, la fruita, la verdura que ens ho porta un senyor. Sí, ma mare ho tria i ens ho porta.
(Teresa, 27 anys, Centre)

Pel que fa a l'activitat de **cuinar** sembla ser també una de les activitats més compartides. Moltes dones reconeixen que aquesta és una activitat a la que les seves parelles s'han anat incorporant amb el temps, encara que potser de bon començament no la feien o bé la desenvolupen puntualment els caps de setmanes.

El dinar ell, i el sopar ell. Si treballa a la tarda m'ho deixa preparat. Tot lo que és fer el dinar és ell. I els caps de setmana igual.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

Bueno, normalmente, la comida, como comemos en el trabajo, comemos con fiambra, entonces normalmente cocina él, la comida, por la mañana.
(Queralt, 29 anys, Centre)

Conforme ha pasado, cuanto ha pasado más tiempo, cuantos más años de casado, al principio no... no se atrevía, pero ahora ya se mete en la cocina y él cocina cualquier cosa.
(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Però cuinar, jo tampoc conec a gaires homes que cuinin cada dia. Que cuinen el cap de setmana, perquè els agrada, però que cuinin cada dia, tampoc.
(Estrella, 31 anys, Centre)

A vegades la participació en la cuina es limita a la planificació o l'organització sense que els homes arribin a realitzar-la.

Yo, en algún caso a lo mejor aquello... pero vaya, el fin de semana a lo mejor si que le pido ayuda, ¿no? a mi marido... un poco de: - ¿Hoy que hacemos de comer? Pero normalmente soy yo la que organizo... y ahora más que vamos fuera el fin de semana, pues ya me organizo (...) para hacer de comer el sábado, el domingo y tal... normalmente soy yo la cocinera.
(Olga, 34 anys, operària, Roc Blanc)

Ja s'ho troben... sí, sí, sempre s'ho troben tot. Sí perquè en qüestió de verdures, llegums, i això, si fos per ells no crec que triessin mai – saps?- i ja ho organitzo jo els menjars.
(Amanda, 45 anys, Centre)

En l'àmbit de la cuina també val la pena esmentar les estratègies que algunes dones desenvolupen per fer front a aquesta tasca quotidiana, per exemple en l'àmbit de la congelació.

M'organitzo a nivell de congelació, no? Per exemple, faig trinxat de macarrons, doncs faig una bona cassola de trinxat i en tinc per set vegades i ho congelo i faig caldo per dues setmanes. Em vaig comprar una olla enorme, vaig... sinó sempre estàs liat. Vull dir que en això sí que estic molt organitzada.
(Laura, 42 anys, Centre)

Davant aquest panorama de dificultats per arribar a tot arreu i de dificultats per compartir el treball domèstic i de cura hi ha dones que resolen o atenuen el problema recorrent a **l'ajuda externa**. Aquesta és la principal estratègia de supervivència en la gestió del temps quotidià. En alguns casos es tracta d'ajuda proporcionada per familiars, pares/mares o germans/es, mentre que en altres casos es tracta d'ajuda pagada proporcionada per professionals.

Mi madre, por ejemplo, limpieza no me lo puede hacer, pero por ejemplo, en base de comida y ropa y cosas de estas, ella me echa mucha mano.
(Tània, 41 anys, Ègara)

Primer, com va ser amb la meva germana, que ella no tenia treball, i ella li venia bé guanyar uns diners. Després una amiga d'ella, després una amiga meva, i sempre ha sigut així. Però al final ja clar, t'acostumes a que vingui algú i el dissabte no vas tan agobiada, o no tens la casa tan bruta. Llavors és, potser... tampoc ve molta estona, tres hores, tres hores i algú, llavors al menys és passar l'aspiradora, fregar.
(Sílvia, 39 anys, Ègara)

Cap dels tres no és que estiguem gaire a casa, i dels horaris de tots no coincidim gaire i l'única manera, és tenir una persona a casa que com a mínim faci lo bàsic.
(Emma, 25 anys, Centre)

Que no tiene ayuda externa de abuelos o padres o así... yo lo noto, por ejemplo, en el trabajo y lo pasan mal porque tienen que faltar mucho al trabajo. Porque si el niño está malo, ¿dónde lo dejas?

(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

El principal problema d'haver de pagar l'ajuda és el cost que representa, cost que no totes les economies familiars poden suportar. D'aquí que quan la feina és poc qualificada, l'horari o l'emplaçament és inconvenient i es cobra poc, hi ha dones que fan comptes i consideren més avantatjós per la seva economia i la seva salut deixar de treballar.

Un canguro ¿o qué? Con los sueldos que tenemos, no te llega para pagar... a ver, si no te queda otro remedio, pero a veces te planteas, si tienes que pagar un canguro, gastos de allí, gastos de allá, para lo que cobras... casi te sale más a cuenta, según la edad que tienes de críos, pues como la gente que se coge las reducciones... Empiezas a hacer números y casi te sale a cuenta quedarte en tu casa.

(Susana, 45 anys, Ègara)

4.2.3. Temps per tenir cura de filles i fills

Dins l'àmbit del treball domèstic i de cura destaca la tasca de **tenir cura dels fills i les filles** tant per la seva importància en l'educació dels infants i el benestar de les famílies com per la quantitat i la qualitat de temps que exigeixen. Aquesta és una tasca que durant molt temps no ha estat reconeguda perquè tradicionalment les dones la integraven o simultaniejaven en el marc del treball domèstic i aleshores la fusió dels temps i els espais tendien a invisibilitzar aquest treball. No ha estat fins que les dones han augmentat la seva presència en el mercat laboral que s'ha visibilitzat aquest treball de cura de filles i fills.

Amb la visibilització ha vingut el reconeixement o valoració de la feina, la definició de la necessitat de realitzar-la i la urgència de repartir-la entre ambdós pares i mares. Aquest és un procés en curs i en les nostres entrevistes hem trobat dones en totes les etapes i situacions imaginables. Hi ha dones que assumeixen aquesta tasca en exclusiva, normalment coincidint amb situacions en que les dones no desenvolupen cap mena de treball professional. Hi ha altres dones que malgrat ser presents al mercat laboral també assumeixen de manera exclusiva i/o principal el temps de cura dels infants. Hi ha dones que viuen una situació de repartiment del temps de cura que intenta avançar cap a l'equilibri sobre la base del pacte i la possibilitat.

El repartiment, o més ben dit la realització de tasques de cura de fills i filles o el temps per l'educació tendeix a concentrar-se en determinats dies i tasques. Per exemple en relació al temps setmanal veiem que els pares s'impliquen més els dies que no es dediquen al treball professional, per exemple els dies del cap de setmana. El desequilibri entre la situació del cap de setmana i els dies laborables és tan gran que s'arriba a parlar de que durant a setmana els pares

(homes) no viuen els/les fills/es i això és clarament percebut com una mancança.

Mi marido los fines de semana, los días de cada día sólo baña a los niños. Se ocupa de los niños cuando él viene, él viene a las siete entonces los baña y les pone el pijama. Entonces les hago la cena. Me voy a correr y él los acuesta, les da el biberón... muy bien, la verdad es que eso.
(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

Él no tiene, nunca ha tenido un horario para poder educar. Sí que es cierto que el fin de semana, es cuando más se vuelca. Yo me vuelco más entonces en la casa y en cosas más particulares, y él es cuando más se vuelca con la niña. Porqué, por qué durante la semana, yo ya cubro todas las tardes con la niña. Él no vive la niña, entonces necesita el fin de semana.
(Neus, 42 anys, Ègara)

La nit, el temps de descans per excel·lència, és un temps de la jornada quotidiana en que el treball de cura de fills i filles no s'atura. Aquest temps es mostra com un temps prioritàriament femení i hi ha dones que no només relaten que això és així, sinó que ho troben natural o bé ho justifiquen.

El niño que se despierta mucho y entonces normalmente me levanto yo. Él a veces se ha levantado, pero normalmente soy yo, porque el niño a quien me reclama es a la "mami".
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Ens aixequem en funció, o sigui jo m'aixeco en funció d'ells, si ells s'aixequen a les nou jo a les nou, si s'aixequen a les deu a les deu.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

Sigui com sigui també trobem que, tal com passava amb el treball domèstic, les dones demanen aquesta major implicació dels pares en la cura i l'educació de fill i filles, demanen que s'hi dediquin més temps. És interessant veure en les opinions expressades com aquest interès va fins i tot més enllà de la feina en sí i es valora com un element essencial en la qualitat de vida dels pares i de les criatures. La següent cita deixa ben clar com la satisfacció de les necessitats materials a través del treball no és suficient o fins i tot interfereix en el desenvolupament d'altres aspectes de la convivència familiar, l'educació i l'afectivitat.

A veces no hay que trabajar tanto para los hijos, hay que vivirlos más. Hay que vivirlos porque los niños los necesitan a los padres. Mi hija lo necesita mucho a su padre ahora, a parte que está loquita con su padre, la grande, pero lo necesita y el horario bueno, pues sería ese, que a las cinco de la tarde llegara a casa siempre.
(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Mi marido también cada día me dice: - ¡Jo! es que los niños los veo nada, una hora-porque llega a las ocho, se ducha, cenamos a las nueve, nueve

y media y entonces ya se ponen a dormir, entonces no lo disfrutan nada, por la mañana no los ve. Entonces claro, por eso estamos los dos, si nos diera, o sea si tuviéramos más tiempo, pues más con los niños.

(Francesca, 32 anys, Centre)

D'altra banda per part de les pròpies mares, fins i tot quan disposen d'una determinada organització familiar per fer-se càrrec del treball de cura quotidiana apareix el sentiment de desitjar fer-lo, de poder-s'hi implicar més si l'horari laboral ho permetés.

Jo vaig molt condicionada per la meva feina. Tot i que estiguin els avis, a mi m'agradaria anar al cole a portar-la i tenir relació (...) les mares que van a portar-les, a recollir-les, no vull dir que cada dia es passin tres hores fent la xerrada, però, tenen una mica més de contacte de relació, i clar jo no la puc anar a portar ni a recollir.

(Sílvia, 39 anys, Ègara)

4.3. El temps de transport

Pel que fa al temps dedicat al transport, o a l'avaluació del servei de transport en general, es detecten i denuncien alguns problemes, sobretot pel que fa a la xarxa d'autobusos públics urbans. Les dones entrevistades comenten amb quines dificultats de transport es troben i no únicament en relació al que normalment s'entén com mobilitat obligada (treball i estudis). S'entén el treball de manera més global i per tant també hi apareix el temps de transport dedicat a la resolució de les necessitats quotidianes de mobilitat relacionades per exemple amb l'accés a les escoles, als serveis sanitaris, a les estacions de tren...

En concret pel cas del transport als centres escolars s'ha mencionat el col.lapse que pot produir-se en les hores punta, com ara l'hora d'entrada a les escoles, quan les aglomeracions poden fins i tot impedir agafar l'autobús. Un altre problema detectat en relació als horaris escolars i el transport és que sembla que els horaris dels autobusos no els contemplin prou i la combinació d'ambdós horaris fa que hagin d'arribar massa d'hora o que amb el següent autobús arribin tard.

Quan és hora punta tu pots quedar-te a la teva parada, perquè està tan ple, que no pots agafar-ho i per tant és allò de dir, escolta'm, perquè quan és l'horari que els nanos van a escola o horaris molt específics, es que és impossible.

(Celeste, 44 anys, Ègara)

He escuchado muchas quejas de los vecinos que se han quejado del horario del autobús, que no están compaginados con los horarios de los colegios ni nada y claro, o cogen un autobús y llegan muy pronto al colegio o llegan ya tarde y ya está abierto.

(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Un altre tipus de queixa té relació amb les línies, quan s'ha de fer alguna combinació per accedir a determinats serveis sanitaris o quan el trajecte per arribar-hi és molt llarg, de fins a una hora. S'han citat com exemples d'accés deficitari als serveis sanitaris el cas de l'accés a l'Hospital o a la Mútua.

Muy comunicado no está porque para ir por ejemplo a Mutua, tienes que coger dos autobuses.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Lo único que lo cojo por ejemplo para ir al hospital, mira el lunes lo cogí y me parece que todavía tengo el mareo de... es que es casi una hora en el autobús.
(Tània, 41 anys, Ègara)

Lo único que veo mal es el del hospital. Pues que es una hora en el autobús, que hace todo el recorrido.
(Montse, 46 anys, Ègara)

També es reclama una millora de l'accés a l'estació de RENFE des dels barris, es desitjaria poder tenir com a mínim un bus directe a l'estació, que no calgui canviar de bus per fer aquest trajecte bàsic i sovint quotidià per raons laborals o d'altra índole.

Tiene que salir una hora y media antes de su casa para poder coger el tren allí en la Rambla y sino se tiene que ir andando, claro, es un poco... tenía que estar mejor comunicado o al menos con más autobuses o más... por ejemplo a la RENFE no llega el autobús de aquí.
(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Transporte que me gustaría que sí se puede cambiar, mejorar. La ruta, por ejemplo, al menos que hay un autobús hacia estación del tren, que no tenemos que hacer trasbordo o algo así.
(Dora, 35 anys, Roc Blanc)

Més directament relacionat amb el temps o els horaris del transport urbà és la queixa respecte a l'hora d'inici i d'acabament del servei. Es considera que hi ha activitats que acaben després de les deu o persones que pleguen de la feina a aquesta hora i que es troben que ja no tenen accés al servei de bus urbà.

Com pot ser, si hi ha una pila de gent que plega de treballar a les deu, hi ha algun autobús que dura fins a les deu i cinc, però clar, pobre de tu que surtis tard de la feina, és que no arribes. És fatal, és fatal, vull dir... és que no hi ha autobuses. L'altre dia també vaig sortir d'un centre cívic, que vaig anar a una xerrada, on era? el districte sis a Sant Pere Nord, també, a les deu ja no hi havia autobús (...)
(Teresa, 27 anys, Centre)

Un altre tipus de zones que combinen problemes d'accés físic en transport públic amb problemes d'horaris són els polígons industrials. O bé directament

no tenen assegurat l'accés amb transport públic o a vegades no el tenen en els horaris d'entrada o sortida de les feines, especialment de matinada.

Yo creo que tendría que haber transporte a los polígonos industriales que están a las afueras y es que no hay acceso... Tengo que ir en coche porque no hay transporte ni tan temprano, ni que me venga bien. Me lleva mi marido, porque sólo tenemos un coche y él trabaja en Sabadell, entonces claro, se lo lleva él. Luego me vengo con una compañera, me queda a medio camino, pero bueno.

(Fermina, 38 anys, Ègara)

Al matí igual, perquè la gent que va a polígons o així, és que no té autobusos, si tens el torn fins a les set, no tens autobusos.

(Teresa, 27 anys, Centre)

Un altre aspecte que es demana que millori és el de la **informació** sobre el transport públic. Això sembla fonamental per fomentar l'ús del transport públic i molt especialment per fomentar-lo entre les persones que no són usuàries habituals. Molts cops les dones declaren que ni tan sols saben que un determinat trajecte hi ha la possibilitat de fer-lo amb bus o bé quan ho intenten es troben amb dificultats que els desanimaran de tornar-ho a intentar en una altra ocasió.

Un poco de información, o incluso en las paradas del autobús pues que haya, el recorrido en todas las paradas, la frecuencia de paso y tal, como existe en Barcelona. Y...o que no sé, que repartan folletos con las rutas o algo.

(Queralt, 29 anys, Centre)

Me ha faltado un poco de información en el sentido de que, he ido a coger un autobús e igual querer ir a algún sitio, y pensaba que ese autobús hacía esa ruta y luego resulta que no y es un poco, no sé me ha costado coger un simple autobús o un tren y me he equivocado y me han llevado a otro sitio que no quería o algo así.

(Sara, 27 anys, Centre)

Els comentaris en relació als serveis ferroviaris són molt menys freqüents, però sí que hi ha alguna demanda concreta, per exemple en relació a l'accés a la Universitat Autònoma, que requereix fer un transbordament a Sant Cugat que allarga molt el temps de trajecte.

El que passa que el tren tenim un problema que és que, s'ha de fer transbord. Des de Sabadell això no passa perquè és directe, però des de Terrassa és molt engorros perquè tragues el doble.

(Emma, 25 anys, Centre)

Finalment el preu del bitllet és també pot ser un element dissuasori per fer ús del transport públic, particularment per les persones amb menys recursos econòmics, com per exemple la gent jove, que pels trajectes urbans opten finalment per fer-los a peu.

Anava amb autobús però considero que, no sé si és un 1,10 o és que és moltíssim, i que total, prefereixo llevar-me molt més d'hora i et surt caríssim. I vaig decidir que no, que m'aniria a peu, perquè clar si ja t'estàs deixant una partaquí en pujar en autobús.
(Emma, 25 anys, Centre)

Finalment també és just destacar que quan es té coneixement del servei o s'hi està directament implicat, com il.lustra la citació següent, la valoració que es fa del servei de bus urbà és més positiva. Semblaria que també hi ha desitjos com "tenir la parada al costat de casa" que és obvi que mai podran ser acomplerts per al conjunt de la població.

Según mi marido que es transportista de autobuses, está muy bien, hay frecuencia y tres líneas, lo que pasa es que la gente quiere que la línea pase por la puerta de su casa.
(Violeta, 41 anys, Ègara)

4.4. El temps lliure?

Comencem aquest apartat amb un interrogant precisament perquè moltes dones dubten que realment disposin de temps lliure, temps disponible o bé temps propi, segons quina denominació vulguem utilitzar. Fins i tot quan es planteja aquesta pregunta a les entrevistes hi ha dones que somriuen, que pensen que els volem prendre el pèl. Malgrat reconèixer que la realitat del temps lliure és escassa i difícil de conquerir, les dones manifesten i reconeixen la seva necessitat per l'equilibri personal i la qualitat de vida.

No, no tengo nada porque ese tiempo libre no lo invierto en mí. Ese tiempo libre lo invierto en lo que te comentaba, comprar, hacer tareas del hogar o lo que tenga, para mi en sí, no... no utilizo nada de tiempo, nada.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Fins i tot quan es té una mica de temps lliure aquest tendeix a utilitzar-se no pas per una mateixa sinó per resoldre necessitats familiars. O bé encara que estiguin fent alguna cosa per interès personal reconeixen que tenen el cap pendent d'altres coses de l'àmbit familiar i això no els permet gaudir prou ni tan sols del poc temps lliure que tenen.

Yo creo que las mujeres siempre lo utilizamos para hacer cosas y... no sé como explicarme... aunque te vayas a comprar tú, te vayas a comprar ropa o lo que sea, siempre estás... la mente la estás utilizando y en sí no disfrutas real del tiempo que tienes, porque estás pensando: - Venga, voy a ir rápido que tengo que ir... porque sino no llego para la cena... yo creo que...en sí no disfrutamos.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Aquesta sensació de manca de temps per a si mateixes que comparteixen la majoria de dones s'agreuja en determinades circumstàncies. La més clara es

dóna quan hi ha fills o filles, especialment si són petits/es, sobretot quan no es pot comptar amb el pare de les criatures per fer front a les tasques quotidianes de cura dels infants. En aquests casos o en aquestes etapes de la vida el temps propi literalment no existeix.

Sí, si no tens un company que et recolza... oblida't, no tens temps per res. Especialment per tu mateixa.
(Celeste, 44 anys, Ègara)

Yo siempre he ido al gimnasio por ejemplo, pues lo dejé cuando me quedé embarazada y no he vuelto, no encuentro ni las ganas... y el poder por ejemplo pues eso... el ir al gimnasio, el poder ir a comprar tranquilamente... salir un poco sola, ¿no? ir a comprar ropa y que... no veo tampoco el momento.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

La restricció de temps lliure associada a la maternitat és tan clara per tothom que fins i tot les dones que no tenen fills/es se'n fan ressò. En aquests casos reconeixen que precisament si poden disposar de temps lliure és perquè no tenen fills, sabent que si mai en tenen la seva disponibilitat de temps canviarà radicalment.

Tengo mucho tiempo libre, porque todavía no tengo los hijos, y por ejemplo ahora si no limpio la casa hoy, limpiaré mañana y... está bien.
(Dora, 35 anys, Roc Blanc)

Algunes dones han vist com la manca de temps per pensar en si mateixes i dedicar-se temps els ha portat a oblidar-se d'elles.

Yo hay días que me salgo sin peinar... o que me salgo con las zapatillas puestas y cuando llego al coche digo: - ¡Ay! Qué voy con las zapatillas... un día iba a trabajar y me di cuenta en mitad de la autopista que iba con las zapatillas y tuve que dar la vuelta y volver a casa a ponerme los zapatos.
(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Me descuido entre comillas, yo voy a mi peluquería y voy a todo ¿no? Pero siempre tengo que ir andando con el paquete... como digo yo. Y entonces, pues claro, vas a la peluquería y siempre acabo con la camiseta manchada porque no paro detrás del niño.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Una altra de les limitacions que les dones destaquen per gaudir plenament del temps lliure és l'econòmica. A vegades desitjarien fer activitats que no només requereixen temps, sinó que també requereixen diners, o bé simplement no disposen de temps perquè no poden pagar algú que els faci part de la feina domèstica o de cura i que per tant els alliberi temps per a elles mateixes. Queda força clara la desigualtat social de l'experiència del temps lliure.

Jo no ho puc fer per la meva situació, però jo sí que tinc companyes que poden anar al gimnàs... que poden fer activitats extremes, coses que per a mi són un luxe perquè no puc fer-ho, no dispo del temps, no? Però si només tenen un fill o dos fills i tenen al marit que els hi ajuda... o el "canguro", que poden pagar al "canguro" o inclús poden pagar una dona que va a casa, que els hi fa la neteja... un dia a la setmana, que els hi fa la neteja... doncs clar, és "jauja", m'entens?
(Celeste, 44 anys, Ègara)

Una de les estratègies que algunes dones fan servir per guanyar temps, quan no poden pagar professionals, és recórrer a l'ajut de familiars o amics. De tota manera això sempre és més limitatiu perquè al no seguir una pauta prèviament establerta es depèn de si aquesta persona pot o no pot prestar aquest servei i sovint obliga a preveure-ho amb temps, a negociar-ho...

Cuando tengo que hacer alguna gestión personal mía, como ir a la peluquería o al médico, o lo que sea, yo... ya anticipo con tiempo a la abuela a ver si me la puede guardar un momento o quedarse con ella... es decir que tengo que planearlo.
(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Cuando voy muy agobiada de faena le digo a una amiga mía: - Anda, ven y me hechas una mano y hacemos las tareas de la casa entre las dos, porque si no llega un momento que no... no puedo y mi casa es muy grande y es que no se puede...
(Tania, 41 anys, Ègara)

Pel que fa a les **activitats** que les dones declaren fer durant aquest temps lliure una de les que destaca és dedicar el temps lliure a les relacions personals, a compartir temps amb les amistats, la parella o la família, temps que poden dedicar a parlar, telefonar, xatejar per internet, acompanyar-se... tant se val, però en tot cas activitats que impliquen relacionar-se amb altres persones de l'entorn.

Pero con mis hermanas, nos contamos... mis dos hermanas y nos vamos a tomar un café... hablamos de nuestras cosas que es el único día que hablamos (...). De cuatro a cinco es la hora que me la tomo yo para mí o me dedico a hablar con alguien por Internet o sino a hacer algo o a mirar fotografías o me dedico a estar una horita en el sofá descansando, por ejemplo como hoy, hoy me he dedicado, porque estaba muy cansada y me he dedicado esa horita.
(Tània, 41 anys, Ègara)

Cuando salgo, pues siempre quedo con alguna amiga y me doy una vuelta por el centro. Es que mi trabajo es de estar sola, y yo soy de relacionarme muchísimo. Entonces necesito, eso. Entonces me doy una vuelta y a las doce o doce y pico, me vengo para casa.
(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

Estar más con mi pareja porque claro lo veo muy poco y... a salir, aunque no sea, aunque sea a pasear, a comprar, el simple hecho de estar, o de estar sentada hablando con él.

(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

Fer activitats diverses organitzades per entitats o centres cívics, com ara tallers d'informàtica, ioga, costura, manualitats, de lectura... és també força mencionat. També hi ha dones que es dediquen a aficions personals diverses per pròpia iniciativa.

Llavorens vaig a caminar, o també, a través d'aquí de, de la Regidoria de la Dona, m'he apuntat a tallers, ho sigui ara començaré un curs d'informàtica i estic fent un taller de lectura, o sigui intento fer activitats.

(Amanda, 45 anys, Centre)

Mires els centres cívics els actes que fan, s'hi fan cursos de ioga, de macramé, de lo que sigui, és igual, clar aquí no en tenim. T'has d'anar a no sé quin centre cívic, que has d'agafar l'autobús i t'has de tirar rato.

(Estrella, 31 anys, Centre)

El miércoles, estoy aprendiendo a coser, porque también me gusta, y ya me hago ropa, ya me hago mis pantalones y mis cosillas esas (...) Me gusta coser y me he buscado mis horarios para coser, me gusta la gimnasia. A ver si no fuera al gimnasio me estaría más rato en casa, y si no fuera a costura pues me estaría de 3 a 5 aquí en casa, pero como me gusta, pues eso tiempo libre me lo he ocupado.

(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

A ver yo a parte de, pues a lo mejor estar en la casa, pues me gusta ponerme al ordenador, y yo pues algo alguna faena, pues cosas más extras. Yo he estudiado diseño gráfico y entonces hago catálogos, o hago fotos para conocidos, o hago... eso lo pongo en mi tiempo libre.

(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

També s'expressa la necessitat de tenir temps per estar soles, per estar tranquil·les, per fumar, per pensar...

A veces a lo que lo dedicaría muchas veces a... a por ejemplo, a estar yo sola, pensar mis cosas (...) por ejemplo a pensar en mí misma, en lo que es mi vida muchas veces, en cosas así, por ejemplo, por eso el fin de semana hay momentos que me gusta estar sola.

(Tània, 41 anys, Ègara)

Yo me voy a hacer footing y cuando yo vuelvo pues son las diez y media por ahí y sola. Estoy en la gloria bendita, viendo la tele, todos durmiendo y yo solita.

(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

El meu moment abans d'entrar a la feina i el meu moment abans d'entrar a la feina a la tarda. És només per mi, per prendre el meu cafè amb llet. I

abans fumava, ara ja no fumo, per fumar-me els meus cigarrets abans d'entrar, no sé, era com un moment...
(Sílvia, 39 anys, Ègara)

Tinc la sensació de que no tinc temps d'estar sola, quan ell està fent el sopar, jo els estic banyant. Quan ell acaba el sopar, els posem a dormir, i ell es posa aquí a veure la tele perquè ja amb la seva feina ja ha acabat i jo haig de fregar els plats. I a vegades posar-me una rentadora, o dutxar-me, perquè al matí no em dutxo perquè m'aixeco amb el temps just. La meva feina no acaba quan els he posat a dormir, comença, no comença, continua.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

O la necessitat de cuidar el propi cos, de mimar-se, d'estar per una mateixa:

A mí me gusta, por ejemplo, algún domingo por la mañana meterme en el váter, esto de que te duchas, te quitas los pelos de aquí, los pelos de allá, te embadurnas de crema, que te haces una mascarilla... Y de vez en cuando pues yo cojo y me saco mi tiempo de, pues a lo mejor yo que sé, pues si tengo que limpiar algo pues digo pues la semana que viene.
(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

Dedicar algún tiempo para mí, por ejemplo para hacer deporte o mimar el cuerpo, digamos que nunca lo he hecho y también llega un punto que te dice: "has de estar un poco por mí", y cosas así de estudiar, pero cosas que me gusten, o de estética, o de masajes.
(Sònia, 48 anys, Ègara)

Pel que fa als **projectes** que desitjarien desenvolupar si disposessin de més temps lliure els interessos són tan variats com els perfils de les nostres entrevistades. N'hi ha que voldrien treure's el carnet (de conduir), tenir més temps per llegir, per cuinar o per fer activitats artístiques com ara la pintura. També hi ha moltes dones que coincideixen en què dedicarien més temps a fer esport, tal i com podem confirmar una mica més endavant.

Pues, por ejemplo, sacarme el carné y hacer gimnasia porque me encanta. Siempre he hecho deporte y no, no he podido. Porque cuando nacieron ellos ya... y por trabajo. Entonces haría deporte, porque me iría a un gimnasio porque me encanta hacer deporte y a sacarme el carné.
(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

Me encanta mucho pintar, y me gusta mucho leer. Pero, un problema, cuando a la noche tengo tiempo de leer, ya no me apetece y estoy cansadísima y lo que menos me apetece es leer, entonces son cosas que hago cuando estoy de vacaciones.
(Neus, 42 anys, Ègara)

Siempre me ha gustado mucho hacer, por ejemplo, la alta cocina. Me gusta mucho cocinar, y entonces siempre pienso que, si pudiera dejar de trabajar, haría algún curso o algo sobre cocina y me gustaría, claro lo que

es la cocina tradicional yo al tener el restaurante ya la conozco, entonces haría cosas pues de alta cocina. Después el diseño, la arquitectura, la moda, todo esto me gusta mucho.

(Sònia, 48 anys, Ègara)

Si tingués més temps lliure... per exemple, a lo millor dedicaria més a l'ordinador, llegiria més, passejaria més, aniria a voltar més, eh?

(Lidia, 44 anys, Roc Blanc)

Pel que fa a la participació en activitats culturals com ara anar **al cinema o al teatre** és quelcom que també es veu molt limitat amb l'arribada de mainada a les famílies, situació en la que es troben la major part d'entrevistades, d'aquí que la seva experiència d'usuàries d'aquest tipus d'oferta sigui més aviat escassa. El que també succeeix és que les mares es veuen abocades a renunciar als seus gustos i opcions personals i participar del cinema o el teatre per a tots els públics, que permet que tant pares com fills/es visquin aquesta experiència de manera conjunta. Això però, no sempre és possible perquè la limitació econòmica també apareix, també per les despeses que s'associen a una sortida i aleshores s'opta pel cinema a casa com a alternativa.

Pues la verdad es que desde que ha nacido la pequeña, poco vamos, antes sí que íbamos alguna vez, pero... es que aún es pequeña, para llevarla al cine o al teatro, no... hay que esperarse.

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

A ver, los cines... los teatros no vamos, antes íbamos al teatro cuando no teníamos los niños... y el cine... como se ha puesto carísimo, pues... cuatro personas al cine...no puedes ir. El cine es eso, es cuestión de decir: - ¡Es que no puedo! El teatro... pues mira fuimos a ver a los Lunis, claro ahora vas a ese teatro... fuimos a ver a los Lunis...

(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

El cine, a ver, ir al cine supone... coger una película que podamos ver con el pequeño (...). Cine en casa. Y más barato. Porque a mi ir al cine los tres o los cuatro supone dinero, sí, porque no es solo la entrada del cine, es las palomitas, es una bebida...

(Susana, 45 anys, Ègara)

Per exemple, a mi les pel·lícules... meves? Res, és impossible, llavors et mires coses de "nanos".

(Blanca, 39 anys, Centre)

Pel que fa als inconvenients destacats per poder gaudir d'aquestes activitats culturals a Terrassa es destaca l'accés, és a dir el fet d'haver de desplaçar-se en cotxe per anar-hi.

No hi ha cines, has d'agafar el cotxe per anar al cine. No hi ha ambient de nit.

(Estrella, 31 anys, Centre)

A vegades les limitacions es deriven de l'oferta horària, que no vol dir que sigui limitada, sinó que a vegades no s'adapta a les necessitats o expectatives dels usuaris/es potencials.

Ahora tenemos un cine, aquí en el Siglo XXI, pero me parece que los viernes no hay sesión de noche, por eso a veces nos ha perjudicado porque queremos ir tarde ya, y el viernes, no tenemos prisa y no ha habido horario.

(Estrella, 31 anys, Centre)

Vamos al cine, es que hi ha horaris al matí, horaris al migdia, a la una de la matinada.

(Sílvia, 39 anys, Ègara)

Un altre àmbit que s'ha tractat específicament és el del temps dedicat a l'**activitat esportiva**. En aquest cas hi ha molts més projectes que realitats. Molt poques dones declaren disposar de manera habitual de temps per fer esport.

El divendres... ara plego a les dotze, doncs a les dotze me'n vaig a córrer, és la meva estona. Me'n vaig a córrer, abans l'altre trimestre era... el dimecres entrava més tardí aprofitava abans i m'anava a córrer. Abans cap als migdies quan no tenia el petit, doncs hi havia dos migdies que aprofitava per anar a córrer.

(Blanca, 39 anys, Centre)

Mi marido me dice: - No tienes bastante con lo que tienes, que te vas a correr ahora por la noche. Y digo: - Sí, sí, pero tu sabes la tranquilidad que yo tengo corriendo, me voy con unas amigas y... pobrecillos, que me gusta mucho estar con ellos ¿no? Pero un día hay que descansar un poquito ¿no?

(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

En canvi és molt més recurrent plantejar-se l'activitat esportiva com un projecte o objectiu pel futur. Hi ha dones que practicaven esport, però que han abandonat aquesta pràctica per la dificultat de compaginar-ho amb la cura dels fills i filles i que manifesten enyorar-se d'aquest hàbit.

Si jo treballés jornada seguida, que la nena està al cole encara, doncs jo sobretot fer esport, perquè sempre m'ha agradat molt i ara fa temps que no ho faig i ho trobo a faltar.

(Sílvia, 39 anys, Ègara)

Echo de menos mi deporte, yo siempre he hecho deporte... cuando no estaba con las niñas y mi esperanza es que cuando crezcan un poquito más pues poder llegar a hacer deporte...

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Hacer gimnasia porque me encanta. Siempre he hecho deporte y no, no he podido. Porque cuando nacieron ellos ya... y por trabajo. Entonces haría deporte, porque me iría a un gimnasio porque me encanta hacer deporte.

(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

4.5. El temps nocturn

La nit per ella mateixa, o concretament el fet de sortir de nit o de matinada al carrer és quelcom que ja d'entrada és viscut per moltes dones com problemàtic o negatiu, expressen que la nit els fa respecte i troben lògic que això sigui així. Haurem d'intentar esbrinar quins són els fonaments d'aquesta por a la nit, si és que n'hi ha, i quins elements intervenen en la seva configuració.

Siempre tienes el miedo cuando sales de noche, esa inseguridad que te da la noche... ¿no? De un parking o lo que sea y si ves muchas películas ¿no?

(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

El salir de noche, cuando yo me ponía por la mañana, a las seis y me salía a las cinco de la mañana pues... siempre aquello que... soy un poco miedosa ¿no? me daba un poco de respeto, siempre he tenido un poco de respeto a la noche.

(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

La ciutat vista com un desert, la buidor, la quietud, l'absència de gent i la manca de vida, són algunes de les sensacions que les dones expressen quan tracten de qualificar com senten el temps nocturn a Terrassa. Aquesta descripció de la percepció de la ciutat nocturna és majoritàriament viscuda en negatiu, però excepcionalment veurem que també pot ser viscuda en positiu.

Buit, totalment buit, no hi ha gens de vida. Ara a l'estiu podem estar a la Plaça Vella, al Passeig o a algun altre lloc i s'omple una miqueta, però sinó... com a molt et trobes la gent que surt del cine a les dotze i mitja, la gent que surt del Jazz Cava i poca cosa més. No, és que no hi ha vida.

(Teresa, 27 anys, Centre)

Muchas veces sales, no sé a la una y media o las dos, y es que está desierto y te da la sensación de que no hay nada, no hay nadie, y falta vidilla.

(Queralt, 29 anys, Centre)

O sigui, jo vec que, a mi em fa molta por sortir a la nit, perquè queda molt... queda... o sigui, com t'ho diria, queda molt... com molt desert (...). Surto a dos quarts de deu, les deu, i em fa cosa, perquè no hi ha ningú pel carrer, -no?-, fa com... jo el veig bastat desert, tot i que estan oberts els cinemes i això, però no sé, pel carrer no hi ha ambient. Fa com por.

(Amanda, 45 anys, Centre)

Aquestes sensacions varien segons els dies de la setmana i les estacions de l'any. Setmanalment s'accentuen els primers dies de la setmana, en què la gent acostuma a sortir menys i la ciutat es veu més morta, mentre que a partir dels dijous i fins als caps de setmana ja es detecta més moviment. D'altra banda també hi ha més por a sortir de nit a l'hivern perquè hi ha menys gent al carrer, la meteorologia no convida i es fa fosc de seguida.

He sigut poruga, sóc poruga. Hi ha dies a la setmana que hi ha una quietud que bueno, no saps mai què. Són uns dies a la setmana, a partir de dijous ja no, però dilluns, dimarts i dimecres.
(Catalina, 46 anys, Centre)

Hi ha dones que matisen que la seva percepció de la ciutat com un espai desert és quelcom recent i que abans, expressat de manera genèrica sense que sapiguem molt bé a quin període es refereixen, hi havia més gent al carrer a les hores nocturnes. I d'aquesta menor presència de gent al carrer n'extrauen la percepció comparativa de menys seguretat.

No te sientes tan segura como antes, por ejemplo, que veñas a las familias que bajaban hacia el centro o se quedaban aquí en el barrio. Antes había otro movimiento en la calle que no lo hay ahora.
(Sònia, 48 anys, Ègara)

Últimamente hay como una ola de vandalismo en el barrio. Que rompen los cristales de los camiones, a mi marido la semana pasada le rompieron los dos cristales (...) Nunca la habíamos tenido, la verdad, pero últimamente sí, porque si son vándalos que se dedican a romper cristales, te pueden hacer cualquier cosa también.
(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Jo d'uns anys cap aquí... sempre ho dic. Abans encara m'hagués atrevit a sortir i ara ja no m'atreveixo a sortir ni a les deu de la nit sola. I anar-me'n al carrer Sant Pere, a veure, ara quan n'hi ha tanta gent potser sí, però a l'hivern, soc incapaç de fer-ho. I he agafat molta por.
(Laura, 42 anys, Centre)

Això però varia molt segons les experiències personals i segons les àrees de la ciutat i també hi ha qui pensa que ara hi ha més seguretat i control que abans.

Algún fin de semana que he pasado pues... la noche lo veo muy inseguro... porque a mi hijo lo atracaron por la noche y él iba normal y corriente y hay bastante, hay bastante... aunque ahora en el barrio este... antes había más, se veía peor, ahora parece que hay más control.
(Tània, 41 anys, Ègara)

Fins i tot no tothom coincideix en viure el desert i el silenci de la nit necessàriament en negatiu, encara que a moltes dones la ciutat deserta els evoca sentiments d'inseguretat o de por, també n'hi ha que disfruten d'aquesta solitud i que s'hi troben la mar de bé.

Yo la noche, ya te digo, la noche me voy a veces sola con el perro y me siento, me siento la mar de bien.

(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

Pel que fa als sentiments i percepcions de por que desperten les hores nocturnes a la ciutat s'hi associen elements molt diversos. És força freqüent que la por es concreti en la por a altres persones, sobretot la por de trobar a només una persona o poques persones, fins al punt de preferir no trobar ningú, en contradicció amb la queixa de que la ciutat a la nit és deserta.

I si estic passejant per algun caminet, prefereixo no creuar-me amb ningú que trobar-me amb algú que puguis pensar: -¡Ay aquest!, ¿no?- I més dins de la ciutat, al camp no em passa tant. A dins de la ciutat em passa, més, que si vinc d'algun sopar i són les dues de la matinada, i vinc caminant, prefereixo no trobar-me amb ningú.

(Sílvia, 39 anys, Ègara)

Segons a qui veus a carrer, tornes d'un sopar i veus a no se qui: - Dius, Osti... si vaig gaire lenta a obrir la... clau, doncs...vés a saber, no? El pàrquing, perquè han entrat més d'una vegada (...) potser des de que tinc fills em fan més por determinades coses, eh? I les bandes aquestes que hi ha ara, no? Que entren quan hi ets tu i dius: - Osti, tu! Preferiria que entressin quan no hi era, no? I més que això, quan tens fills et fa com més respecte determinades coses... a vegades si vaig sola no tinc tanta por, si vaig amb "nanos" i és al vespre em fa més, més pànic.

(Blanca, 39 anys, Centre)

Hi ha dones que aquesta por a la nit i a altres persones no només la tenen quan surten al carrer, sinó que també tenen por de la nit quan són a casa seva, especialment si s'hi han de quedar soles.

El que sí que em passa a vegades, quan ell treballa a la nit per exemple, em fa com una mica de por, que no entrés algú. Però hi han hagut temporades que han robat de nit, estant la gent a dintre, i és clar, pensés: -jostres si un dia entressin i estàs sola amb els nens-. O no sé, -¿no?-. Hem fa una mica de..

(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

És també interessant veure que hi ha dones que malgrat no tenir experiència personal de vida nocturna a la ciutat, atès que reconeixen que no acostumen a sortir de nit, tenen ben dibuixada una visió que associa la nit a la inseguretats. També passa que la percepció d'un increment d'aquesta inseguretats prové del que transmeten els mitjans de comunicació o el cinema tal i com elles mateixes reconeixen.

Últimamente tampoco salgo mucho de noche, pero por lo que veo en los medios, más conflictiva, ¿no? Que no es tan segura como antes... años anteriores era un poco más segura que ahora.

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Hombre a mí me da cosa, me da cosa salir de noche, pero tampoco... es por lo que nos meten en la cabeza, creo yo, más que por lo que haya por la noche, en la tele sólo vemos cosas malas y a veces no hay tantas cosas malas.

(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

El resultat d'aquesta percepció negativa de la nit és la renúncia o l'autocensura que exerceixen moltes dones al renunciar directament a sortir de nit, particularment si ho han de fer soles.

Yo tengo miedo, yo siempre, soy muy miedosa. Pero yo no suelo salir de noche porqué me da miedo, directamente. Yo soy así, no, salir de noche es imposible, yo más de día, pues ando, salgo y me lo paso bien, pero de noche, aunque haya una fiesta en la Plaza Vieja o lo que fuese, yo salir de noche, no, me da miedo.

(Francesca, 32 anys, Centre)

4.6. Els temps dels serveis

4.6.1. Opinió sobre els horaris del comerç

L'opinió de les dones entrevistades en relació als horaris comercials fa referència a diferents aspectes que intentarem resumir a continuació. Una de les primeres constatacions que es fan des del punt de vista de les usuàries (i puntualment com a professionals del sector atès que hi treballen) és que a qualsevol hora del dia o qualsevol dia de la setmana que el comerç estigui obert hi haurà gent disposada a anar-hi a comprar.

Cuando las grandes superficies abren los días de fiesta o domingos la gente va, es decir que la gente se adapta al horario, yo creo que se adapta un poco al horario que tienen los comercios, ¿no? Si abren muchas horas, pues la gente irá a todas horas. (...) Yo creo que a la gente cuanto más libertad de horarios...se la toman... bueno, no sé. Que si tienen abierto hasta las doce, hasta las doce van.

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

A veure a l'OpenCor hi anem tots, sí, -¿per què?-, perquè diumenge n'hi ha pa calent, vale n'aprofites. Però si no hi ha pa calent, menges pa d'ahir i no passa res, ho hem fet sempre per tant, no... Si ens donen més possibilitats ho aprofitem, però no crec que calgui tampoc.(...) Com més hores obres, jo m'ho miro des de l'altre banda també, que jo també he sigut allà, com més hores obres, més gent bé a totes hores, no és que vingui més gent, sinó que la gent ve quan li sembla.

(Estrella, 31 anys, Centre)

Una altra cosa és si aquesta obertura més àmplia o fins i tot la llibertat d'horaris total és desitjable des del punt de vista, laboral, familiar o social i quines són les

conseqüències positives o negatives d'aquest tipus de pràctiques. Si es mira des del punt de vista de les necessitats personals qualsevol ampliació horària, per exemple no tancar al migdia, és benvinguda per una part de la clientela; cal dir però que aquesta opinió és clarament minoritària. Fins i tot quan es valora que això seria còmode es conclou que la comoditat personal de la clientela no ha de ser el criteri prioritari.

Claro a mí me iría de coña que todo estuviera abierto al mediodía, todo. Porque incluso para irme a comprar unos zapatos, ropa, irme tranquilamente, no tener que ir siempre cuando venga a buscar al niño y llevármelo para ir a buscar... a hacer las compras ¿no?
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

El horario comercial de aquí de Terrassa es nefasto. Aquí por ejemplo en fin de semana, a la una y media ya está todo cerrado y hasta las cinco no abren. Y creo que es demasiado tiempo, es pequeño comercio, pero... es ampliar horario y fin de semana también, y sábado.
(Queralt, 29 anys, Centre)

Tienen unos horarios que son muy amplios y a ver, egoístamente pues dices: - Jo, qué bien me va cuando abren un domingo, oye. Porque siempre, a lo mejor, pues llegas del camping, ¿no? Y te da tiempo de ir aquí a comprar y luego venirse para casa ¿no? Sinceramente, pero no. Eso es pensar egoístamente.
(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

No sé perquè tenen que obrir diumenges o... Per mi millor, vull dir, però per ells jo crec que no, a mi no m'agradaria treballar el diumenge.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

L'opinió majoritària és que no és necessari que els comerços obrin els diumenges i dies festius. Una de les primeres preocupacions que apareix és la dels drets dels treballadors/es, potser perquè l'ocupació femenina al sector del comerç és una de les més elevades. Aflora freqüentment una solidaritat amb aquestes treballadores que veurien afectat el seu horari laboral. Algunes dones han fet l'experiència de treballar en el sector del comerç o de treballar els dies festius i saben els inconvenients que això comporta per la vida social i familiar de les treballadores.

Crec que no és necessari, tota la vida hem viscut sense que... hi hagi comerços els diumenges ni tot el dia, ni jo què sé, més que res que em poso a la pell dels treballadors i penses: - "Vaya mierda".
(Teresa, 27 anys, Centre)

No soy partidaria que los negocios estén abiertos hasta las tantas, porque pienso que la gente que trabaja también tiene su vida. Y pienso eso, que cuanto más facilidades da la gente, más amplitud horaria, la gente no respetan, les da igual, que si pueden ir a las nueve a las nueve, a las diez a las diez, a las once.
(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Es que pienso como trabajadora y entonces pienso que si hubiera una libertad de horarios se abriría de lunes a domingo y eso lo que implicaría es a la gente trabajar y al mismo precio y al mismo... Y soy trabajadora y entonces pienso que no, que hay que tener un límite y si no hay un límite los empresarios no lo ponen, porque ellos cada vez quieren más.

(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Hoy día tampoco no creo que tengan que estar abiertas al mediodía. La gente tiene derecho a descansar. ¿No? A mí tampoco me gustaría, que te exploten y te exploten... a ver, somos trabajadores no para que nos exploten. Parece que todo lo que hemos ido ganando... lo que han ganado nuestros padres y abuelos a lo largo de los años, nos lo están quitando otra vez.

(Susana, 45 anys, Ègara)

Y los trabajadores pobres... a mí me sabe mal que abran un domingo. Voy, porque voy a comprar. Me sabe mal, porque muchas veces he estado trabajando y el domingo me ha ido de perilla o... yo que sé, no me ha dado tiempo de ir a comprar y... pero me da lástima.

(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

Aniria bé que estiguessin oberts sempre, però jo entenc que no ha d'estar obert sempre, perquè igual que jo demano una qualitat de vida, penso que els altres també necessiten qualitat de vida i com els comerços petits sobretot, els grans s'ho poden permetre més i tenir més marge, però els comerços petits, ostres els fem pringar.

(Blanca, 39 anys, Centre)

Un dels principals temes que apareixen és el de l'obertura en dies festius. Ja hem vist com aquest tema està regulat per les lleis de comerç, que autoritzen l'obertura en determinats dies festius, encara que no obliguen a obrir, per això la pràctica no és la mateixa segons quin sigui el tipus de comerç.

Están abiertos hasta las diez de la noche y un supermercado grande no cierra, lo abren a las diez de la mañana y lo cierran a las diez de la noche. Yo creo que hay horas suficientes para comprar. No hace falta esperar al domingo para ir a comprar, como pasa por aquí al lado.

(Susana, 45 anys, Ègara)

Hi ha també una queixa molt concreta en relació a l'horari d'obertura de les grans superfícies, que es considera que obren molt tard en relació a la pràctica de les botigues tradicionals.

¿Por qué una carnicería abre a las ocho y el Erosky abre a las diez? No lo entiendo, porque muchas veces cambio el viernes por el sábado para ir a comprar... Y es que me espero aquí sentada a que abran el Erosky. (riu) Y mi marido dice: - Es que abren muy tarde.

(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

D'altra banda també hi ha queixes respecte els comerços que no respecten la normativa i que obren els diumenges o més hores del que la legislació permet. Es fa menció específica de l'origen d'aquests comerciants, per tant caldria veure fins a quin punt hi ha un desconeixement de les lleis comercials i la regulació dels horaris o bé si es coneixen i l'incompliment és voluntari i sobretot si és tolerat.

Sin embargo ves otro tipo de tiendas, las árabes, sobretudo que te abren los domingos libremente y entonces yo vería bien, que es eso... que fuera una ley para todo el mundo. Todo el mundo con los mismos derechos.
(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Cierran las tiendas y se pone un supermercado indio que abre todo el día y además te lo pone bien grande incluso los domingos. -¿Cómo es que yo no puedo abrir y los demás sí?-, no lo entiendo.
(Sònia, 48 anys, Ègara)

Pel que fa a les propostes per millorar l'accés horari als serveis comercials destaca l'ús d'internet per fer les compres. Hi ha entrevistades que ja utilitzen habitualment aquest sistema de compra o bé que consideren que cal desenvolupar més aquest tipus de facilitats com a alternativa per als que no els van bé els horaris comercials oferts enlloc d'ampliar horaris d'obertura al públic.

Que posin botigues per Internet i la gent compri per Internet, però que no ho facin d'aquesta manera obrint els comerços i fent dependre a un grup de gent d'això perquè cadascú te la seva família.
(Emma, 25 anys, Centre)

Una altra de les estratègies de compra és la de les dones que trien l'hora en que van a comprar per tal d'evitar les hores en que hi ha més gent i per tant poder fer la compra en menys temps.

Llavors, a part, com vaig al migdia, que vaig a quarts de dues, com que a les dues tanquen, doncs hi ha poca gent, la gent està fent dinar.
(Sílvia, 39 anys, Ègara)

La decisió de comprar a un determinat tipus d'establiment a vegades ve condicionada per l'horari d'obertura, especialment quan no es disposa de la possibilitat de fer aquesta activitat en altres horaris pels condicionants dels horaris laborals o d'altres.

Si tengo que comprar el tema de... limpie... lo más así, pues entonces como voy al centro comercial, al Carrefour, pues está al mediodía abierto, pues lo hago, pues entre semana un día. Entonces normalmente lo que es, por ejemplo, la carne me lo intento dejar para el viernes, porque el viernes es el día que abren normalmente para el mediodía porque sino no abren al mediodía...
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

4.6.2. Opinió sobre els horaris escolars

Com ja hem vist que passa en altres àmbits, l'horari escolar desperta reaccions i opinions molt variades. Hi ha dones que pensen que la jornada escolar és massa llarga i altres que la troben massa curta, n'hi ha de menys i de més favorables a la jornada intensiva o continuada... Així que ens fixarem més en els raonaments i en les propostes concretes que no pas en les queixes, que depenen molt de les circumstàncies familiars, laborals, de conciliació... de cada persona.

Yo creo que el EGB son pocas horas. Y después que tampoco coinciden con lo de los padres, que es un palo. Y después en lo que es el instituto, creo que son muchas horas seguidas.
(Montse, 46 anys, Ègara)

Hi han els mateixos horaris que quan anaven nosaltres, o sigui fa molts anys -¿no?-. I quan anàvem nosaltres, hi havien moltes mares que no treballaven i aleshores la mare el podia portar a les dotze, a les nou, a les tres. Però ara la majoria treballem, i les escoles s'han quedat com endarrerides.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

Los padres lo que queremos es, que el colegio empiece a la misma hora que los trabajos nuestros y que los alarguen hasta las nueve de la noche, que estamos nosotros, y eso es imposible.
(Neus, 42 anys, Ègara)

Un dels temes clau en l'organització del temps escolar és el dels horaris d'entrada i de sortida. Per exemple, en el cas de les criatures que van a dinar a casa, l'horari és percebut com a molt fraccionat, es lamenta que cal fer quatre viatges per un nombre d'hores d'estada a l'escola molt reduït.

I a més, van de nou a dotze, tres hores, després tenen... com tres hores més d'estar a casa i després dues hores i n'hi ha escoles que una hora i mitja... i un altre cop cap a casa, i els pares com si fossin titelles, amunt, avall.
(Celeste, 44 anys, Ègara)

Quan els infants dinen a l'escola, un servei que ofereixen la gran majoria d'escoles, les hores d'entrada i sortida es redueixen a dos moments del dia i això minimitza les friccions amb la resta d'horaris familiars. Les famílies que utilitzen els serveis de menjador escolar n'estan satisfetes, troben que els facilita molt l'organització del temps quotidià i fins i tot li troben avantatges educatives. Tot i així també expressen que els hagués agradat més no haver de recórrer al menjador escolar, però que no els ha estat possible evitar-ho.

Si tu traes al niño a las nueve, tienes que tener media hora de ir y de venir del trabajo y no tienes más (...) que dejarlo a comer, me costó pero bueno, me vi obligada a dejarlo a comer, si hubiera podido evitarlo lo

habría hecho en ese momento, pero bueno ahora estoy contenta y creo que lo hice bien y... y él come de todo y estoy súper contenta por eso.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Dinen a l'escola, encara que vaig dir, que jo em vaig quedar tota la vida a dinar a l'escola i vaig dir: - Els meus fills no s'hi quedaran mai, i s'han hagut de quedar sempre, però "bueno" les coses van com van i llavors et deixa més marge.
(Blanca, 39 anys, Centre)

La grande se queda en el comedor, a comer, porque... antes no se quedaba, pero a raíz de nacer la pequeñita la empezamos a dejar, porque claro, luego con las dos... si no es una toma, sería otra, me tocaría ir a recogerla o llevarla al colegio.
(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Un altre desajustament horari es deriva de les dificultats de la conciliació de la vida laboral i familiar en la jornada quotidiana. És el cas de moltes famílies que no arriben a temps a l'hora de sortida o bé que han de deixar els infants abans de l'hora d'entrada. Aquesta realitat es resol a nombrosos centres amb serveis d'acollida o activitats extraescolars que organitzen les AMPA. Aquí el problema que se'n deriva és que aquest és un servei de pagament i per tant representa un cost addicional per les famílies.

La flexibilidad de entrada y salida que no tuviera que ser todo a base de actividades extraescolares y cosas extras y tener que pagarlo todo siempre porque... el bolsillo luego...
(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Yo, por ejemplo, dejo a mi hijo en inglés dos días, para que ese día salga a las seis y yo tener ese tiempo de hacer otras cosas...
(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

L'experiència de l'horari en **jornada intensiva o continuada**, que moltes escoles practiquen en els períodes de més calor de l'any, desperta també molts recels. Aquesta pràctica es presenta problemàtica d'una banda perquè és una alteració respecte la pauta habitual d'organització familiar, però sobretot perquè aquest és un ajustament que no acostumen a fer a les empreses i que per tant no tenen els pares i les mares que estan treballant amb horaris partits.

Quan anava al cole, tant del setembre fins al juny fèiem l'horari igual i ara s'ha posat de moda això de la jornada intensiva a l'estiu, que a vera, a mi no me la canvien a l'estiu, jo tinc la mateixa, al gener, al febrer, al maig i al juny.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

Tot i així també veiem que hi ha dones que valoren positivament aquest horari i que ja els aniria bé fer-lo tot l'any, aquesta visió acostuma a coincidir amb el cas de les famílies que tenen els infants a dinar a casa i que han de fer quatre viatges.

Los colegios públicos lo hacen, que pliegan al mediodía y se van para casa, pues esa misma iniciativa empezando una hora antes o alargándola una hora más tarde, al mediodía, como quieras, sería una buena alternativa pero todo el año.

(Neus, 42 anys, Ègara)

Hi ha dones que el que demanen és més flexibilitat en les hores d'entrada, troben que a vegades s'és massa estricte tenint en compte que les necessitats personals dels infants a vegades no es poden planificar d'acord amb el rellotge.

En los colegios son muy estrictos de horario, allí tienen que entrar a las nueve en punto y son las nueve en punto, si llegas a las nueve y cinco te han cerrado el colegio. Claro, es muy duro porque cuando éste era muy pequeñito, a veces había vomitado o le tocaba darle la teta y... era muy complicado. Y llegabas a lo mejor más tarde y: ¡Ay! Es que no puedes llegar más tarde.

(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Un tema sobre el que no s'han recollit gaires opinions és el de les vacances escolars, potser perquè ja es té força assumit que tenen característiques pròpies i diferents de les vacances laborals. També és un temps que actualment hi ha la possibilitat de resoldre amb casals d'estiu, colònies o altres activitats organitzades pels esplais. El problema aquí torna a ser el del cost d'aquests serveis que fa que molts infants i famílies en quedin exclosos. Tot i així sempre hi ha qui sí expressa la necessitat de fer canvis en aquest àmbit.

El que més m'agradaria que canviessin seria el del cole, el de les vacances. Home és que jo imagina't, ells pleguen per Sant Joan, jo que faig el mes de juliol, jo no tinc vacances, ell tampoc, doncs que fem, apuntar-los amb extraescolars d'aquestes o amb un esplai.

(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

Pienso que tienen demasiadas vacaciones, yo pienso que la Semana Cultural y todas estas cosas, que hacen... la podrían hacer por ejemplo en junio.

(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

Finalment i atesa l'actualitat de la qüestió acabarem aquest apartat fent referència a les opinions relatives a la implantació de la **sisena hora** a les escoles públiques de primària. En general aquesta novetat té una bona acceptació per part de les famílies i és vista com una manera d'igualar l'oferta d'ensenyament de les escoles públiques amb les de titularitat privada.

Creo que debería haber existido ya desde siempre, es decir, todos los colegios el mismo horario, no entiendo por que unos sí y otros no. Igual por eso la gente le da más por ir a centros privados o concertados, porque esa hora hace mucho.

(Mònica, 35 anys, Roc Blanc)

Ho trobo perfecte que ampliïn l'horari escolar, jo crec que els "nanos" potser hasta tenen més estabilitat, si surten més tard i poden anar els pares...

(Laura, 42 anys, Centre)

Tanmateix es destaca com a aspecte negatiu el fet que la implantació es limita, de moment, a l'etapa de primària, i això provoca disfuncions en el cas de les famílies que també tenen infants a l'etapa d'educació infantil, normalment a la mateixa escola. S'han previst mecanismes per fer front a aquesta situació però en el moment de fer les entrevistes les dones no els coneixien perquè aleshores encara no se sabia ni tan sols com s'aplicaria la sisena hora.

En la jornada diaria yo creo que tendrían que ampliarla, empezar desde P-3. Porque me han dicho que empiezan en primaria y o sea, un niño que tiene tres años lo mismo... necesidad tiene que el que ya tiene seis ¿no?, creo que tenían que ponerla también en parvulario.

(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Que entrarían a las nueve y saldrían a la una, y los más pequeños de este año, de P-3, saldrían a las doce. O sea que no lo veo bien, porque para los que salen a la una, o sea los pequeños, salen a las doce, entonces que tenemos que hacer, esperar una hora en la calle o volver a casa, y tenemos que volver al cole, o sea ir a casa y volver al cole a la una. Para mí tendría que ir un horario para todos.

(Francesca, 32 anys, Centre)

També hi ha qui opina sobre el moment de la jornada en el que se situa aquesta hora addicional, en el sentit que si es fa al migdia les famílies no noten cap canvi en les hores d'entrada i sortida. Cal recordar però que l'objectiu principal d'aquesta mesura és poder dedicar més temps als aprenentatges i no pas resoldre les necessitats familiars de conciliació.

Yo lo veo bien, lo que pasa es que no la tendrían que poner al mediodía, que ya los niños se quedan a comer, la tendrían que poner por la mañana o por la tarde, que es cuando a los padres nos interesa.

(Èrica, 33 anys, Roc Blanc)

Quizás sí que a lo mejor no... que los entretuvieran más, una hora más, hasta las seis, pero que fuera esa hora de cinco a seis de entretenimiento, de juegos. Que estarían bien allí dentro, que no se dedicaran a estudiar solamente y más siendo tan pequeñitos ¿no?

(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

I finalment cal assenyalar que també hi ha opinions negatives, contràries a la implantació d'aquesta sisena hora. Les raons són que no es veu necessària o que el que cal és reforçar el paper de les famílies en l'educació dels seus fills o filles. L'opció contrària o complementària, com s'assenyala, seria aleshores reduir el temps laboral dels pares i mares.

Penso que allargar-li molt l'horari als nens, tampoc és bo, eh? Jo crec que ja tenen prou amb lo que fan fins ara.
(Teresa, 27 anys, Centre)

Jo me'n recordo que fèiem extra escolars i que tu el que estaves desitjant era arribar a casa per anar a veure als teus pares, trobo que és una cosa molt important. Trobo que l'escola ja estava bé com estava de 9 a 12 i de 3 a 5, i que aquesta sisena hora no la veig necessària, és innecessària pels mestres i pels alumnes. Trobo que els nens haurien d'estar més amb els seus pares.
(Emma, 25 anys, Centre)

Esa hora más por eso en concreto, tampoco lo veo muy necesario porque vale que los enseñen, pero creo que lo más necesario es lo que ven en su casa, en estos temas.
(Fermina, 38 anys, Ègara)

No sé sí realment els nens necessiten una hora més per la seva educació, o és una hora més perquè nosaltres no tenim temps. Llavors, és que nosaltres ens hem de posar una hora menys, no ells una més.
(Sílvia, 39 anys, Ègara)

4.6.3. Opinió sobre els horaris d'altres serveis

Pel que fa als horaris de la resta de serveis destaquen especialment les mencions referents als horaris de les entitats financeres, a l'administració pública i algun altre servei puntual, com per exemple les biblioteques.

Les entitats financeres serien, de tots els serveis analitzats, aquelles que practiquen un horari que menys satisfà a les necessitats i expectatives de les ciutadanes. Concretament la queixa més recurrent és el fet que l'horari dels dijous a la tarda s'elimini durant quatre mesos l'any, deixant a moltes famílies sense la possibilitat de tenir un accés personal a la seva entitat perquè l'horari coincideix totalment amb l'horari de treball.

Ahora te abren un jueves por la tarde, pero ahora llega la temporada de verano y no te abren y yo es que cuando vuelven a abrir el jueves me pasan dos cartillas a la vez.
(Olga, 34 anys, Roc Blanc)

Arriba un moment que dius, bueno que passa jo quan vaig a la caixa. Quan arriba, no sé si és el maig o el juny, quan arriba aquest horari jo no puc anar a la caixa, perquè jo treballo tot el matí. Jo arriba un moment que tinc la llibreta, que quan la vaig a passar, se m'esgota.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

Yo aún tengo fiesta algún día, pero hay gente que no tiene fiesta entre semana, pues yo que sé, al menos una tarde... no creo que se estresen tampoco ¿eh? Que todos trabajamos, me cago en la mar ¿eh? Hombre, a

ver... es que llega mayo y ya no existe hasta septiembre. No creo que trabajen... que es una tarde, que no son tantas tardes, tantas tardes, una tarde al menos al día para que la gente pueda hacer sus gestiones.

(Susana, 45 anys, Ègara)

La proposta és ben clara, que l'obertura els dijous a la tarda, o qualsevol altre dia, es practiqui durant tot l'any.

Las entidades bancarias, por ejemplo que me cierre los jueves por la tarde me matan... y yo considero que, ya que los sábados no abren, por lo menos el jueves por la tarde, tendrían que estar durante todo el año. (...) El jueves, el jueves por lo menos, durante todo el año, no hacer horario de verano, yo no tengo horario de verano ni de invierno, por lo menos, ya que los sábados está cerrado, que mantengan el jueves, el jueves por la tarde...

(Tània, 41 anys, Ègara)

També hi ha la consideració que no només és necessari l'horari de tarda, sinó que aquest horari s'hauria d'allargar fins més tard per adaptar-lo més a les hores de finalització del treball, és a dir a les necessitats dels usuaris/es.

La caixa també s'hauria d'emmotllar a obrir a la tarda, si més no, potser no cada dia, però clar... ara fan els dijous, però fins a les set, quanta gent hi ha que treballa a Barcelona i arriba a les vuit.

(Teresa, 27 anys, Centre)

Les caixes ara ja han començat a fer l'horari d'estiu i ja no obren el dijous a la tarda. Dius, home tant com horari d'estiu tampoc ens passem, i el fan fins a l'octubre l'horari d'estiu. Que a l'hivern està molt bé que obrin el dijous a la tarda, si però s'hauria d'allargar igual que de tant en tant obrir el dissabte cada quinze dies.

(Estrella, 31 anys, Centre)

Un altre aspecte dels horaris de bancs i caixes que també es força criticat és el fet que hi ha entitats que apliquen restriccions horàries per a determinades gestions, per exemple que el pagament de rebuts només es pot fer de 8 a 9. Aquest tipus de restriccions que cada entitat aplica a la seva manera encara complica més l'accés als serveis financers per part de la clientela.

Una entidad bancaria, es un servicio público, debería abrir con horario de público igual que una tienda. Bajo mi punto de vista, yo no entiendo, por ejemplo, que tu vayas a un banco y te digan, los recibos de 8 a 9, y no sé que cosas te ponen unos horarios para según que servicios, que en realidad ellos te tienen que dar el servicio a ti, tú no tienes que estar a expensas de ellos-

(Sònia, 48 anys, Ègara)

Y luego según que tipo de cajas y según que tipo de gestiones si te dan algún recibo de estos que te dan en el instituto... por la tarde no se puede pagar. No, en la caixa de pensiones, no se puede hacer... no te dejan

pagar estas cosas por la tarde. Entonces digo: - ¿Entonces qué hago? A lo mejor es... para dos euros cuarenta. – Lo tiene que hacer por el cajero. - ¿Y cómo lo ingreso? A ver... un día me peleé allí con la chica, digo: - Hombre, a ver, ¿Y si no tienes a nadie que te lo venga a pagar, qué haces? ¿No puede ir mi hija a ningún sitio porque yo estoy trabajando y no tengo a una persona que me venga a pagar tres euros cuarenta?
(Susana, 45 anys, Ègara)

Pel que fa a l'accés a l'**administració pública** hi ha moltes diferències segons de quina administració es tracti. A nivell d'administració local, d'Ajuntament, és un dels sectors on més es veu i es valora que s'ha fet un esforç d'adequació a les necessitats de la ciutadania i que s'ha millorat molt l'accés en termes horaris i en termes de vies alternatives d'accés (telèfon, internet...).

L'Ajuntament, me sembla que tenen algun dia que obren a la tarda, jo sé que hi ha un dia, em sembla que és el dimecres, que obren a la tarda, inclús hi ha algun servei d'Ajuntament que es pot fer des de els Centres Cívics. El de la Maria Capmany, em sembla que pots fer alguna gestió, això està molt bé.
(Èlia, 39 anys, Roc Blanc)

L'àmbit públic més o menys s'està adaptant, més o menys. Se que hi ha coses que només les pot fer fins a les tres del migdia, però cada cop són menos, sempre hi ha alguna tarda que pots anar.
(Estrella, 31 anys, Centre)

En canvi altres serveis de l'administració on l'oferta horària no està ben valorada són la policia, per quan s'ha d'anar a fer documentació o bé l'oficina d'hisenda o la de la Seguretat Social.

El horario de la policía, porque para ir a hacerse cualquier cosa, el carné o cosas de esas y un poco los bancos también ¿eh? La policía, sí porque el Ayuntamiento abren todo el día, el ayuntamiento son geniales. (...) Por ejemplo Hacienda, que yo siempre estoy arreglando cosas de Hacienda por mis hermanos y mi marido que son autónomos y Hacienda tiene un horario muy... porque a ver, ¿Por qué no trabajan por la tarde?
(Magda, 39 anys, Roc Blanc)

Es que por ejemplo, la seguridad social donde se alegran los papeles pues también deberían abrir un día por la tarde.
(Ruth, 46 anys, Roc Blanc)

Concretament es troba a faltar que les gestions en aquests àmbits també es puguin fer en horari de tarda com a mínim algun dia a la setmana.

A la mayoría de las entidades públicas tampoco puedes ir, porque hacen horario de digamos, entre comillas, de oficina ¿no? Y entonces claro, solamente están abiertas por la mañana (...). Y entonces yo creo que... o el sábado abrir unas horas por la mañana o en el caso de los bancos que abrieran por las tardes. A ver, que todo el mundo... ¿qué necesitan meter

más personal? Que lo metan, que lo metan, más personal, pero que por lo menos abrieran unas horas por la tarde.

(Marcela, 41 anys, Roc Blanc)

Pienso que todo está muy enfocado a horarios de mañana. La mayoría de las cosas, quitando cuatro cosas que haya horario partido, pero la mayoría es de mañana. A ver, y normalmente los trabajos, también hay la mayoría se van para la mañana, el horario, entonces claro, tampoco encaja.

(Ramona, 27 anys, Roc Blanc)

Lo que es ayuntamiento, policía, y cosas así, sí, la verdad que, como sólo trabajan de mañana, a mí misma pues claro no puedo ir. Ya te digo o tengo que perder, pedir para salir, que eso no les gusta a los encargados.

(Fermina, 38 anys, Ègara)

També es mencionen deficiències en el servei de Correus, encara que no tan directament relacionades amb els horaris, sinó amb l'organització de l'atenció al públic.

Ara que treus correus, estic molt enfadada. Perquè ho trobo horrorós, indignant, els números que han posat, que hi hagin com tres..., com tres cues, i que tot sigui amb una cua i les altres dues no deuen tingué que fer res, quan les altres cues està plena.

(Catalina, 46 anys, Centre)

Finalment s'ha expressat també una demanda relacionada amb els horaris de les biblioteques, en el sentit que obren massa tard al matí, particularment en èpoques d'exàmens, quan els estudiants hi van per poder estudiar i es troben que s'han d'esperar fins a les deu perquè obrin, però també perquè semblaria que una obertura més matinera podria atreure també altres usuaris/es.

Biblioteques també l'horari també, obren una mica tard, considero la biblioteca, perquè potser algú aprofitaria de les vuit a les deu, que pogués dir: -Mira me'n vaig a llegir el diari- en comptes d'anar-te'n amb un bar. Les deu trobo, pel jovent, perquè els meus fills han trobat que les deu era molt tard per anar a estudiar, vull dir, l'horari d'aquí a Terrassa.

(Catalina, 46 anys, Centre)